

Jenni Elgbacka

**”Koti on paikka, minne voi mennä ja sulkea ovet peräs-
sään”**

Lastensuojeluyksikössä asuvien nuorten ja työntekijöiden
määritelmiä kodista ja kokemuksia yksikön kodinomaisuudes-
ta

Opinnäytetyö

Syksy 2013

Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Seinäjoen ammattikorkeakoulu
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalian koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi AMK

Tekijä: Jenni Elgbacka

Työn nimi: ”Koti on paikka, minne voi mennä ja sulkea ovet perässään” Lastensuojeluyksikössä asuvien nuorten ja työntekijöiden määritelmiä kodista ja kokemuksia yksikön kodinomaisuudesta

Ohjaaja: Päivi Rinne

Vuosi: 2013

Sivumäärä: 59

Liitteiden lukumäärä: 5

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää, kuinka lastensuojeluyksikössä asuvat nuoret ja työntekijät määrittelevät kodin ja millaisia kokemuksia heillä on yksikön kodinomaisuudesta. Teoriaosuudessa olen käsitellyt lastensuojelua sijaishuollon näkökulmasta sekä erilaisia näkökulmia kodin määritelmään.

Toteutin tutkimuksen kvalitatiivisena tutkimuksena ja käytin tutkimusmenetelmänä teemahaastattelua. Haastattelin yhdestä Länsi-Suomessa sijaitsevasta lastensuojeluyksiköstä neljää nuorta ja viittä työntekijää. Näkökulminani oli kodin määritelmä, kodinomaisuutta edistävät ja estävät asiat lastensuojeluyksikössä sekä lastensuojeluyksikön kehittäminen kodinomaisemmaksi.

Tutkimustuloksista käy ilmi, että koti nähtiin turvapaikkana, jossa tärkeässä asemassa ovat myös läheiset ihmiset. Lastensuojeluyksikön kodinomaisuutta edistävät rajat, rutiinit ja aikuisen läsnäolo. Lastensuojeluyksikön kodinomaisuutta estävät monet lastensuojeluyksikön luonteeseen liittyvät asiat kuten työntekijöiden ja nuorten vaihtuvuus ja yhteisössä eläminen. Myös ihmissuhteet ja työntekijöiden asenne nähtiin kodinomaisuutta estävinä tekijöinä. Tutkimukseni mukaan lastensuojeluyksikössä voitaisiin kehittää kodinomaisuuden lisäämiseksi osallisuutta ja vuorovaikutussuhteita.

Avainsanat: lastensuojelu, lastensuojeluyksikkö, nuoret, työntekijät, koti, kodinomaisuus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree programme of Social Work

Specialisation: Bachelor of Social Work

Author/s: Jenni Elgbacka

Title of thesis: "Home is the place to go and close the doors behind you" Definitions of home and the unit's coziness experiences of the young people and workers of a child protection centre

Supervisor(s): Päivi Rinne

Year: 2013

Number of pages: 59

Number of appendices: 5

This thesis' purpose is to find out the meaning young people and workers in child protection centre give to a home and what kind of experiences they have regarding the coziness of the child protection centre. In the theoretical part, I examined child protection and different definitions of the home.

The research was achieved as a qualitative research and I used the theme interview as a research method. I interviewed four young people and five workers from a child protection centre which is located in Western Finland. The research approach was the definition of a home, the matters which promote and prevent coziness in the child protection centre, as well as improving coziness of the child protection centre.

The results indicate that home is a shelter where closely related people live and have an important position. The coziness of the child protection centre is promoted by the limits, routines and the adults' presence. The coziness of the child protection centre is prevented by many functions which are related to the character of the child protection centre such as the turnover of the workers and adolescents and by living in the community. Also relationships and the workers' attitude were seen as factors which prevent coziness. Based on my research, the coziness of the child protection service could be increased by developing customer orientation and interdependencies.

Keywords: Child welfare, child protection centre, the young, workers, home, coziness

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	8
3 LAPSEN SIJOITTAMINEN KODIN ULKOPUOLELLE.....	10
3.1 Sijaishuolto.....	10
3.1.1 Kiireellinen sijoitus	11
3.1.2 Huostaanotto.....	12
3.2 Lastensuojeluyksikkö sijoituspaikkana	13
3.3 Arjen merkitys ja arki lastensuojeluyksikössä	15
4 ERILAISIA NÄKÖKULMIA KODISTA.....	19
4.1 Fyysinen ulottuvuus	19
4.2 Sosiaalinen ja emotionaalinen ulottuvuus	20
4.3 Kodittomuus	21
4.4 Koti tukemassa elämänhallintaa, identiteettiä ja itsetuntoa	22
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	25
5.1 Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä	25
5.2 Tutkimuksen kohde ja toteutus	26
5.3 Tutkimuksen yleistettävyys, eettisyys ja luotettavuus.....	29
6 TUTKIMUSTULOKSET	31
6.1 Lastensuojeluyksikössä asuvien nuorten ja työntekijöiden näkemyksiä kodista.....	31
6.2 Kodinomaisuutta edistävät asiat lastensuojeluyksikössä	36
6.3 Kodinomaisuutta estävät asiat lastensuojeluyksikössä	39
6.4 Kehitysideoita lastensuojeluyksikköön	44
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	48
8 POHDINTA	53
LÄHTEET	56

LIITTEET.....60

1 JOHDANTO

Kitinojan (2005, 72) mukaan Suomessa perustettiin ensimmäinen lastensuojelun laitoshuoltoon ja kasvatukseen perustuva koulukoti vuonna 1829. Seuraavat lastensuojelulaitokset perustettiin Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen toimesta 1870-luvulla ja osa niistä on vieläkin toiminnassa. Pulman ja Turpeisen (1987, 221–222) mukaan lastenkoteja on perustettu Suomeen paljon erityisesti sotien välisenä aikana, mutta myös sota-aikana lastensuojelua järjestettiin vastaanotto- kotien ja muiden lastenkotien avulla. Lastensuojelua pidettiin tärkeänä ja sotien jälkeen nimitettiin Niilo Kotilainen lastenkotikomitean johtajaksi kehittämään lastenkotien toimintaa. Siihen aikaan ongelmana oli, että lastenkodit sijoituivat vain Etelä-Suomeen ja asutuskeskuksiin. Lastensuojelukomitea sai aikaan vuonna 1949 annetun lain lastenkotien valtionavusta. Sen mukaan tavalliselle lastenkodille voitiin myöntää avustusta kolmasosan ja erityislastenkodille puolet sen nettomenoista. Vuonna 1946 lopulla Suomessa oli 207 lastenkotia, joissa asui 7416 lasta.

Lastensuojelun asiakasmäärät ovat nousseet erityisesti 1990-luvun alusta lähtien. Asiakasmäärien nousu yhdistetään usein 1990-luvulla olevaan lamaan, koska silloin lasten ja perheiden palveluita leikattiin ja työttömyyttä oli paljon. Vaikka talous parani, se ei palauttanut palveluita enää entiselleen. Monissa kunnissa on talouden kannalta mennyt huonosti vielä 2000-luvullakin. Erityisesti lastensuojelun avopalvelujen asiakasmäärät ovat nousseet, mutta nykyisin sijoitetaan lapsia kodin ulkopuolellekin yhä enemmän. (Taskinen 2010, 7.) Vuoden 2011 aikana huostassa oli yhteensä 10 350 lasta. Jos lasketaan vuonna 2011 kaikki lapset, jotka olivat sijoitettuna kodin ulkopuolelle, heitä oli 17 409. Vuoteen 2010 verrattuna kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrä on noussut vähän yli prosentin. Lähes puolet huostaan otetuista lapsista oli sijoitettuna perheisiin ja tyttöjä oli sijoitettuna vähemmän kuin poikia. (Kuoppala & Säkkinen 2012, 1.)

Erityisesti 2000-luvulla lastensuojelun laitossijoitukseen on tullut muutoksia, sillä ennen suurin osa laitoksista ja perhekodeista olivat kunnan tai valtion ylläpitämiä, mutta 2000-luvulla yksityisten yritysten ylläpitämät lastensuojeluyksiköt ovat lisääntyneet ja niitä on nyt enemmän kuin kunnan tai valtion ylläpitämiä lastensuojeluyksiköitä. Vuonna 2001 yksityisiä lasten ja nuorten laitoksia oli 314 ja vuonna

2007 niitä oli 568 eli yksityisen palveluntuottajien lastensuojeluyksiköt ovat melkein kaksinkertaistuneet kuuden vuoden aikana. (Yksityiset sosiaalipalvelut 2007, 25.6.2008.)

Lastensuojelulain (14.3.2007/417) mukaan lapsi on alle 18-vuotias ja nuori on 18–20-vuotias. Tämä määritelmä on tehty siksi, että olisi selkeämpää päättää lastensuojelullisista toimenpiteistä esimerkiksi huostaanoton ja jälkihuollon yhteydessä (Räty 2010, 19). Opinnäytetyössäni ei ole niin tarkkaa se, mikä on nuoruuden määritelmä, mutta itse määrittelin sen kuitenkin alkamaan yläasteiästä eli 13-vuotiaasta ja päättyy 18 ikävuoteen, koska lastensuojelun huostaanotto päättyy silloin ja voi jatkua jälkihuoltona, jota en työssäni käsittele. Lastensuojelun yhteydessä puhutaan usein yleisesti lapsesta, vaikka kyse olisikin esimerkiksi 17-vuotiaasta nuoresta, mutta hän on kuitenkin lastensuojelulain mukaan vielä lapsi. Työni selkeyttämiseksi pyrin käyttämään lastensuojelulaitoksesta nimitystä lastensuojeluyksikkö, jolla tarkoitan erilaisia lastensuojeluyksiköitä, joissa voi asua alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria. Opinnäytetyössäni en kuitenkaan käsittele perhehoitoon liittyviä perhekoteja tai ammatillisia perhekoteja, sillä keskityn työssäni pääasiassa laitoshoitoon.

Opinnäytetyöni aihe nousi mieleeni työharjoitteluista, joita olen tehnyt lastensuojelun parissa. Siellä huomasin lasten ja nuorten puhuvan lastensuojeluyksiköistä negatiivissävytteisesti. Monet lastensuojeluyksiköt kuitenkin pyrkivät kodinomaisuuteen ja se saattaa lukea heidän arvoissaan, mutta välittykö se lapsille ja nuorille? Voiko lastensuojeluyksikkö olla nuorelle koti tai kodinomainen? Haluaisin työskennellä valmistumiseni jälkeen lastensuojeluyksikössä ja minulla on halu ymmärtää lastensuojeluyksikössä asuvia lapsia ja nuoria, jotta voisin työskennellä heidän kanssaan paremmin. Toivon siis, että opinnäytetyöni voisi olla tuomassa itselleni ja myös lastensuojeluyksikön työntekijöille uusia näkökulmia yksiköiden kodinomaisuuteen ja siihen, miten yksiköitä voisi vielä kehittää kodinomaisemmiksi. Näen, että lastensuojeluyksikön kodinomaisuus toisi yksikköön viihtyvyyttä ja sitä kautta nuoret voisivat yksikössä paremmin.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tässä luvussa kerron vähän siitä, minkä takia päädyin tähän tutkimuksen aiheeseen ja julkaisen myös tutkimuskysymykseni, jotka ovat olleet tutkimukseni runkona. Avaan myös näitä tutkimuskysymyksiä, mitä niiden taustalla on ja mitä haluan niiden kautta selvittää.

Opinnäytetyön ideani lähti omista havainnoista työharjoittelusta, jolloin yhdistelin mielessäni lastensuojeluyksikkö ja koti käsitettä. Onko laitos todellakin aina laitos vai viihtyvätkö nuoret lastensuojeluyksikössä? Voiko lastensuojeluyksikkö olla kellekään koti tai kodinomainen? Olin myös huomionnut sen, että useimpien lastensuojeluyksiköiden arvoissa tai tavoitteissa lukee kodinomaisuus, jolloin päätin selvittää, miten kodinomaisuus näyttäytyy lastensuojeluyksikössä nuorten mielestä. Myöhemmin päätin selvittää myös työntekijöiden mielipiteitä. Aluksi pohdin sitä, ottaisinko tutkimukseeni useamman lastensuojeluyksikön, joita voisi vertailla keskenään, mutta lopulta päätin tutkia vain yhtä lastensuojeluyksikköä ja vertailla työntekijöiden ja nuorten mielipiteitä.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on tutkittu nuorten kokemuksia lastensuojeluyksikössä asumisesta ja erilaisista asioista yksikköön liittyen. Laitinen (2006) on tehnyt pro gradun ja tutkinut nuorisokodissa asuvien nuorten kotikokemuksia. Laitinen tuli tutkimuksessaan sellaiseen johtopäätökseen, että nuorisokotien ilmapiiriin ja yhteisöllisyyteen tulisi erityisesti kiinnittää huomiota. Myös hyviä vuorovaikutustaitoja tulisi laitoksessa kehittää. Salo (2011) on tehnyt opinnäytetyön kodin merkityksestä lastensuojelun sijaishuollon asiakkaiden mielikuvissa ja kokemuksissa, jossa nuorisokoti koettiin kakkoskotina. Nuorisokodin kotina kokeminen riippui yksilön asenteista ja lähtökohdista. Salon tutkimuksen perusteella kodinomaisuutta haittasi jatkuva muutos kuten uudet työntekijät ja uudet nuoret. Nuorisokotia voitaisiin saada enemmän kodinomaisemmaksi jos työntekijät kuuntelisivat ja välittäisivät enemmän ja olisi enemmän yhteisiä hetkiä sekä pysyvyyttä. Nuorisokoti ei voi kuitenkaan syrjäyttää nuorten omaa kotia. Myös esimerkiksi Törrönen (1999) on tutkinut lasten arkea lastenkodissa ja sairaalassa, Pösö (2004a) on tutkinut nuorten kokemuksia koulukodeista ja Reinikainen (2009) on tutkinut nuorten kokemuksia nuorisokodissa elämisestä. En kuitenkaan löytänyt tutkimusta, jossa olisi tutkittu

sekä nuoria että työntekijöitä joten otin omaan tutkimukseeni myös työntekijät vertailukohteeksi. Työntekijät ovat tärkeässä asemassa kodinomaisuuden luomisessa yksikössä joten tuntui luontevalta tuoda myös heidän mielipiteensä esille omassa tutkimuksessani.

Omien havaintojeni ja aikaisempien tutkimuksien pohjalta päädyin lopulta seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten lastensuojeluyksikössä asuvat nuoret ja työntekijät määrittelevät kodin?
2. Mitkä asiat lastensuojeluyksikössä edistävät kodinomaisuutta ja mitkä taas estävät sitä?
3. Mitä asioita lastensuojeluyksikössä voisi kehittää kodinomaisuuden lisäämiseksi?

Haluan ensimmäisellä tutkimuskysymykselläni selvittää, miten lastensuojeluyksikössä asuvat nuoret ja siellä työskentelevät työntekijät määrittelevät kodin. Haluan tietää asian myös siksi, että tutkimusta on helpompi lähteä toteuttamaan, kun tiedän suurin piirtein, mitä he ajattelevat kodista. Minkälaisia merkityksiä he kodille antavat ja minkälaisia asioita he nostavat esille? Eroaako nuorten käsitys paljon työntekijöiden kotikäsituksesta? Toisella tutkimuskysymykselläni haluan saada selville niitä asioita, mitkä lastensuojeluyksikössä edistävät kodinomaisuutta ja mitkä taas estävät kodinomaisuutta. Mitä asioita nuoret korostavat ja mihin taas työntekijät kiinnittävät huomiota? Kolmannella tutkimuskysymyksellä haluan saada selville nuorten ja työntekijöiden mielestä kehitettäviä asioita yksikköön kodinomaisuuden lisäämiseksi. Tarkoitukseni on jonkin verran myös verrata työntekijöiden ja nuorten mielipiteitä ja kiinnittää huomiota siihen eroavatko ne paljon toisistaan vai onko enemmän yhtäläisyyksiä mielipiteissä.

3 LAPSEN SIJOITTAMINEN KODIN ULKOPUOLELLE

Tässä luvussa kerron lastensuojelun sijaishuollosta eli siitä, kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle. Olen rajannut tutkimukseni koskemaan vain huostaan otettuja ja lastensuojeluyksikössä asuvia nuoria, jonka vuoksi käsittelen vain huostaanottoa ja laitosasumista. Päätin kuitenkin käsitellä myös kiireellistä huostaanottoa, sillä siinäkin lapsi sijoitetaan pois kotoa ja se saattaa edeltää huostaanottoa. Tässä luvussa käsittelen myös arjen merkitystä ja arkea lastensuojeluyksikössä.

3.1 Sijaishuolto

Lapsi voidaan sijoittaa asumaan kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna, kiireellisellä sijoituksella, hallinto-oikeuden väliaikaisella päätöksellä tai jälkihuoltona. Lapsi voidaan sijoittaa hänen tarpeidensa mukaisesti esimerkiksi perhehoitoon, ammatilliseen perhekotiin tai laitokseen. Lapsen tarpeiden huomiointi sijoituspaikkaa valittaessa on lasta sijoittavan kunnan vastuulla. Pääsääntöisesti sijaishuoltopaikka tulee olla lapsen edun mukainen ja täytyy ottaa huomioon lapsen yksilölliset tarpeet ja kehitys. (Saastamoinen 2010, 4,7.) Sijoituspaikan huolellinen valinta on tärkeää myös siksi, ettei lapsi joutuisi sijoituskierteeseen eli vaihtamaan sijoituspaikasta toiseen. Sijoituspaikan toistuva vaihtuminen lisää turvallisuutta ja vaikeuttaa pysyvyyden tunteen saamisessa. (Taskinen 2010, 124.)

Ennen kuin lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, täytyy selvittää olisiko sukulaisten tai muiden läheisten ihmisten mahdollista sijoittaa lapsi heidän luokseen asumaan tai edes muuten osallistua lapsen tukemiseen (Taskinen 2010, 87). Rädyn (2010, 382–383) mukaan sijaishuoltopaikan valinnassa tärkeää on kiinnittää huomiota myös lapsen oikeuteen pitää yhteyttä vanhempiansa ja muihin läheisiin ihmisiin. Myös sisarusuhteita tulee vaalia joten sisarukset tulisi sijoittaa samaan sijaishuoltopaikkaan. Kaikille sisaruksille ei välttämättä sovi sama sijoituspaikka, sillä ensisijaisesti täytyy kuitenkin ottaa huomioon lapsen yksilölliset tarpeet. Jos sisarukset sijoitetaan eri paikkoihin, heidän yhteydenpitonsa tulisi kuitenkin olla helppoa. Niitä asioita, jotka täytyy ottaa huomioon lapsen sijaishuoltopaikkaa valittaessa, ovat esimerkiksi lapsen ikä, harrastukset, kouluopinnot, minkä ikäisiä ja minkälaisia

lapsia mahdollisessa sijaishuoltopaikassa on jo entuudestaan, voiko sijaishuolto- paikka vastata lapsen tarpeisiin ja onko henkilökunnalla lapsen tarpeisiin vastaava koulutus. Lapsen vanhemmat eivät voi päättää sijoituspaikkaa, mutta heidän toiveensa on kuitenkin otettava tietyssä määrin huomioon. Sijoituspaikka täytyy kuitenkin olla sellainen, että yhteyden pito myös vanhempien ja lapsen välillä olisi helppoa.

3.1.1 Kiireellinen sijoitus

Kiireellinen sijoitus on välttämätön turvaamistoimenpide jos lapsi on välittömässä vaarassa. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi vanhempien humalatila, jokin onnettomuus, lapsen pahoinpitely tai muu väkivaltatilanne perheessä. Kiireellinen sijoitus lakkaa heti kun vaara on ohi, viimeistään 30 päivän sisällä ja perhe voi saada tukea avohuollon tukitoimin. Asiasta voidaan tehdä myös päätös, että kiireellinen sijoitus jatkuu huostaanottona. (Taskinen 2010, 76, 82.) Äkillinen eroon joutuminen perheestä on lapselle aina vaurioittavaa ja siksi onkin erityisen vaativa tehtävä arvioida, tuleeko lapsi ottaa pois kotoa ja sijoittaa kiireellisesti kodin ulkopuolelle. Tilanteessa joudutaan pohtimaan, kumpi on lapselle haitallisempaa: äkillinen ero vanhemmista vai lapselle aiheutunut vaaratilanne. (Kiireellinen sijoitus, päivitetty 10.12.2012.)

Räty (2010, 284) selvittää, että lapsen kiireellinen sijoitus voidaan toteuttaa jos lapsen kasvuympäristön olosuhteet ovat lapsen kehitystä tai terveyttä vaarantavat tai lapsen hoito on puutteellista. Aina kuitenkin kyse ei välttämättä ole vanhempien laiminlyövä käytös vaan kiireellinen sijoitus voidaan tehdä myös siinä tapauksessa, jos lapsi itse on esimerkiksi itsetuhoinen tai käyttää liikaa päihteitä. Oli syy mikä tahansa, tilanne on yleensä akuutti, jolloin lapsi täytyy sijoittaa pois kotoaan asian selvittämiseksi. Jos kiireellinen sijoitus tehdään, lapsi voidaan sijoittaa perhehoitoon, laitokseen, terveydenhuollon laitokseen tai järjestää muulla tavoin hänen tarvitsemansa hoito (14.3.2007/417). Sijoitus voi tapahtua kiireellisesti terveydenhuollon laitokseen, jos lapsi tarvitsee välitöntä terveydenhuollon viranomaisten järjestämää välttämätöntä hoitoa ja huolenpitoa. Joissakin tilanteissa sijoitus on mahdollista tehdä väliaikaisesti lapsen sukulaisen luokse. Sijoituspaikka on valitta-

va kiireelliseen sijoitukseen johtaneiden syiden perusteella ja sen tulee olla turvallinen ja vakiintunut paikka. (Kiireellinen sijoitus, päivitetty 10.12.2012.)

3.1.2 Huostaanotto

Huostaanotto on lastensuojelun viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Viimesijaisin keino ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei huostaanottoa voisi tehdä heti, mikäli tilanne niin vaatii. (Räty 2010, 296.) Avohuollon tukitoimet saattavat olla riittämättömät joten niiden kokeileminen ei ole järkevää, jos tilanne vaatii huostaanottoa. Huostaanotossa viranomaiset puuttuvat lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamaan perheen itsemääräämisoikeuteen. Hyvässä ja laadukkaassa huostaanotossa arvioinnin tulee tapahtua lapsen näkökulmasta ja sekä lapsen että vanhempien toivomukset, mielipiteet ja kulttuuritausta otetaan huomioon. (Huostaanotto, päivitetty 10.12.2012.)

Huostaanoton voi tehdä jos se täyttää kolmiportaiset edellytykset. Ensimmäinen edellytys on se, että lapsen elinympäristö tai lapsen oma käyttäytyminen vaarantaa lapsen kehityksen. Toinen edellytys on, että avohuollon tukitoimet ovat riittämättömät tai ne eivät ole tarkoituksenmukaisia perheen tilanteessa. Viimeinen huostaanoton edellytys on se, että sijaishuollon tulee olla lapsen edun mukaista. Lapsen elinympäristö on lapselle vaarallinen jos lapsen hoidossa on puutteita tai kodin olosuhteet uhkaavat lapsen terveyttä tai kehitystä. (Räty 2004, 23; Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 20.) Rädyn (2010, 296–297, 299–300) mukaan puutteet lapsen huolenpidossa voivat olla esimerkiksi vanhempien puutteellinen kasvatuskyky, vanhempien päihde- tai mielenterveysongelmat, puutteet lapsen perushoidossa tai tarpeenmukaisen terveydenhuollon laiminlyönti, jolloin lapsen kehitys saattaa vaarantua. Joskus kyse voi olla lapsen pahoinpitelystä tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Myös erilaiset puutteet lapsen kasvuolosuhteissa eli kotona voivat olla syynä huostaanotolle. Myös lapsen oma käytös kuten liika päihteiden käyttö tai rikollinen elämäntapa voivat olla syynä huostaanotolle.

Huostaanottoa tehdessä lasta tulisi tukea erityisellä tavalla, sillä omasta kodista sijoittaminen muualle saattaa vaurioittaa lasta (Taskinen 2010, 84). Huostaanotto on väliaikainen toimenpide. Tämä tarkoittaa sitä, että viranomaisten on tehtävä

aktiivisesti yhteistyötä perheen kanssa lapsen kotiuttamiseksi ja huostaanoton lopettamiseksi. (Räty 2010, 304.) Huostaanotto on siis voimassa toistaiseksi tai muutoin niin kauan kunnes lapsi on täysi-ikäinen. Kun todetaan, ettei huostaanotolle ole enää perusteita, lapsi täytyy palauttaa takaisin kotiin. Ilman perusteita huostaanottoa ei saa kuitenkaan keskeyttää, jos sen lopettaminen on vastoin lapsen etua. (Taskinen 2010, 88.)

3.2 Lastensuojeluyksikkö sijoituspaikkana

Lastensuojeluyksiköitä on erilaisia, sillä ne voivat olla kunnan, valtion tai yksityisen yrityksen ylläpitämiä. Lapsen voi sijoittaa lastenkotiin, nuorisokotiin tai koulukoteihin tai laitokseen rinnastettavissa oleviin yksiköihin kuten vastaanottokotiin tai laitosluvan saaneeseen perhekotiin. (Saastamoinen 2010, 89–90.) Nuorisokodeissa tai erityislasterikodeissa voi olla moniongelmaisia nuoria. Joillakin yksiköillä voi olla tietynlainen ”maine” jos he ovat erikoistuneet esimerkiksi mielenterveys- tai päihdeongelmaisten hoitoon. Nuorisokotiin sijoitetaan yleensä vanhempia lapsia ja koulukotia pidetään viimesijaisena vaihtoehtona lapsen sijoittamispaikaksi. (Kuula & Marttunen 2009, 31.) Lapsen sijoittaminen lastensuojeluyksikköön voi joissain tapauksissa olla lapsen edun mukainen ratkaisu, mikäli lapsen sijoitus on väliaikainen ja yksikössä työskennellään aktiivisesti lasten vanhempien kanssa. Jos tiedetään, että lapsi on luultavasti sijoitettuna pitkään, suositellaan perhehoitoa, mutta se ei aina ole mahdollista esimerkiksi lapsen vaikeahoitoisuuden vuoksi. Usein murrosikäiset sijoitetaan lastensuojeluyksikköön, sillä tämä sijoitusmuoto on heille tarkoituksenmukainen. (Lastensuojelulaitokset, päivitetty 7.11.2012.) Kuulan ja Marttusen (2009, 31) mukaan lastensuojeluyksiköiden toiminta-ajatukset ovat suurimmalta osaltaan samanlaiset. Niissä korostetaan lapsen yksilöllisyyttä ja perhekeskeisyyttä, jolloin pyritään toimimaan yhteistyössä lapsen perheen kanssa. Myös yhteisöllisyys on tärkeässä asemassa ja se, että lapsi voisi oppia enemmän sosiaalisia taitoja yksikössä asuessaan.

Lastensuojeluyksikössä pyritään kodinomaisuuteen rajoittamalla sijoitettujen lapsen määrää. Tarpeeksi pieni yhteisö luo tutun ja turvallisen kasvuympäristön ja se edesauttaa luottamussuhteiden luomisen työntekijöiden kanssa. (Saastamoinen

2010, 93–94.) Lastensuojelun asuinyksikössä saa hoitaa enintään seitsemää lasta, mutta samassa rakennuksessa voi olla monia asuinyksiköitä, jolloin samassa rakennuksessa ei saa olla enempää kuin 24 lasta. Näin ollen asuinyksiköitä voi olla samassa rakennuksessa enintään neljä. (Saastamoinen 2010, 94; Taskinen 2010, 129; Lastensuojelulaitokset, päivitetty 7.11.2012.) Lastensuojeluyksiköiden toiminnasta säädetään lastensuojelulaissa muutenkin kuin pelkästään lasten enimmäismäärän osalta. Lain mukaan yksikössä on oltava riittävät ja asianmukaiset toimitilat ja toimintavälineet. Yksikön riittävät toimitilat sisältävät lapsen mahdollisuuden riittävään yksityisyyteen ja hänellä oltava oman identiteettinsä tukemiseksi omaa tilaa. Yksikössä täytyy olla myös yhteisiä tiloja. Tavoitteena tulisi olla tilava, normaaliympäristössä sijaitseva kodinomainen ja viihtyisä perheasunto. Yksikössä on oltava myös riittävä määrä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattitaitoisia työntekijöitä. Laissa on määritelty, että työntekijöitä tulee olla vähintään seitsemän yhtä asuinyksikköä kohden (Lastensuojelulaitokset, päivitetty 7.11.2012.)

Lastensuojeluyksiköissä asuvat lapset vaativat yleensä erityisosaamista, sillä he saattavat oireilla monin eri tavoin. Tavallisimmin heillä saattaa olla käytöshäiriöitä, päihdeongelmia tai psyykkisiä häiriöitä. (Saastamoinen 2010, 93; Sallinen 2005, 155) Taskinen (2010, 129, 158–160, 163, 166) mainitsee, että tarvittaessa lastensuojeluyksikössä on oikeus käyttää rajoitustoimenpiteitä kuten yhteydenpidon rajoittamista, aineiden ja esineiden haltuunottoa tai kiinnipitämistä. Rajoitustoimenpiteiden käyttö on kuitenkin rajattu koskemaan laitossijoituksessa olevia huostaan otettuja tai kiireellisesti sijoitettuja lapsia. Vain ammatillisesti pätevät sosiaalityöntekijät, yksikönjohtajat tai heidän määräämänsä yksikön hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvat henkilöt voivat tehdä päätöksen rajoitustoimenpiteistä. Sallisen (2005, 156, 164–165) mukaan tällaiset tilanteet liittyvät yleensä joko nuoren itsensä tai muiden ihmisten turvaamiseksi. Rajoittamisen tarve vaihtelee, eikä kasvatuksen ja rajoittamisen eroa ole helppoa määritellä. Silti asiakkaiden ja työntekijöiden oikeusturvan takia tärkeää on, että lastensuojeluyksikössä käytetyt rajoituskäytännöt ovat selkeästi määriteltyjä ja tiedostettuja sekä asianmukaisesti dokumentoituja.

Pösön (2004b, 206–207) mukaan lastensuojeluyksiköitä on kritisoitu niiden laitosisuuden takia ja ne nähdään usein kodinomaisuuden vastakohtana. Sijaishuolto

jaotellaan myös usein perhehoitoon ja laitoshoitoon. Perhehoito on sijaisperheissä ja heidän kodeissaan tapahtuvaa perheenomaista sijaishuoltoa, jota tuetaan taloudellisesti. Laitoshuollolla käsitetään taas sijaishuoltoa, jossa lasten arjen mahdollistajana toimivat palkkaa saavat ammatilliset pätevät työntekijät. Tämä jako ei enää ole niin selvä, kun on olemassa esimerkiksi ammatillisia perhekoteja. Sijaishuollon tehtävänä on mahdollistaa lapsen tavallinen arki, joka pitää sisällään lapsen huolenpidon, hoidon ja kasvatuksen. Sijaishuollossa tuetaan myös lapsen sosiaalisia suhteita, jolloin sijaishuollon tehtävä ei rajoitu pelkästään hoitoon ja kasvatukseen vaan lapsen kokonaisvaltaiseen tukemiseen. On pohdittu myös sitä, kuuluvatko sijaishuollon tehtäviin myös hoito, kuntoutus ja kasvatus, kun sijoitetut lapset kärsivät yhä useammin psyykkisistä ongelmista. Tämän vuoksi on perustettu erikoistason yksiköitä, jotka ovat erikoistuneet asiakkaiden erilaisiin tarpeisiin kuten juuri psyykkisiin ongelmiin.

Pösö (2004b, 207–208) jatkaa vielä, että keskustelua on ollut siitä, mikä sijaishuollon muoto mahdollistaa parhaiten lapsen tavallisen arjen. Laitoshuoltoa on kritisoitu siitä, että se on niin kaukana lapsen tavanomaisesta kotiympäristöstä ja siksi lapsen tavallisen arjen mahdollistaminen ei ole laitosympäristössä luontevaa. Tämän vuoksi on kehitetty mahdollisimman kodinomaisia lastensuojeluyksiköitä. Lastensuojeluyksiköiden kannalta voidaan pohtia myös lapsen sosiaalisia suhteita. Voiko lapsi turvallisesti kiintyä palkkatyönä oleviin vaihtuviin työntekijöihin vai olisiko parempi vaihtoehto mahdollisimman pysyvät aikuiset perhehoidossa? Toisaalta laitoshoidossa on nähty hyvänä yhteisöllisyys ja toisten samankaltaisessa tilanteessa olevien tuki.

3.3 Arjen merkitys ja arki lastensuojeluyksikössä

Matilaisen (2008, 23–27) mukaan päivän erilaiset rutiinit, jotka tapahtuvat aina samoihin aikoihin, tuovat lapselle turvallisuuden tunnetta. Rutiinit jäsentävät päivää ja ne tukevat lapsen kasvua ja kehitystä. Rutiinit ovat ihan tavallisia arkisia asioita kuten syöminen, ulkoilu, koulu, iltapesut ja nukkumaanmeno. Kun päivää rytmittää erilaiset rutiinit, lapsi oppii tunnistamaan myös arjen ja juhlan eron. Arkena asiat tehdään aina samalla tavalla, mutta esimerkiksi viikonloppuisin voi ottaa

rennommin ja syödä herkkuja tai valvoa pidempään. Kun lapsi kasvaa, hän oppii ottamaan vastuuta omista rutiineistaan ja myöhemmin rutiineista tulee itsestään-selvyyksiä, joita ei enää kyseenalaisteta, koska asiat on pienestä pitäen tehty samalla tavalla. Aikuinen ei paljoa mieti omia arkirutiinejaan. Usein kuitenkin lomalla arkirutiinit saattavat tietoisesti jäädä tekemättä ja esimerkiksi sairastaessa niitä alkaa jo kaivata, sillä ne ylläpitävät elämän hallintaa ja tasapainottavat elämää. Rutiinit tuovat elämään myös johdonmukaisuutta ja erilaisissa muutostilanteissa ne auttavat sopeutumaan paremmin. Rutiinit ovat niitä asioita, jotka pysyvät, vaikka kaikki muu ympäriltä muuttuisi.

Myös Tuovilan (2008, 54–55) mielestä selkeät ja ennustettavissa olevat rutiinit helpottavat lapsen elämää erityisesti lastensuojelussa, sillä usein he saattavat tulla vaikeista olosuhteista. Lastensuojelun sijaishuollossa lapsen, jolla voi olla kiintymyssuhdehäiriö, on helpompi hyväksyä ja omaksua ulkoisiin rakenteisiin ja rutiineihin kuin kiintyä ihmisiin. Tämän takia lastensuojeluyksikössä on tärkeä noudattaa selkeitä vuorokausirytmiejä. Ruokailutilanteet voivat olla sijaishuollossa olevalle lapselle vaikeita tilanteita, sillä niihin on kotona voinut liittyä paljon ikäviä asioita varhaisissa vuorovaikutussuhteissa. Huostaan otetuilla lapsilla näyttäytyykin erilaisia ruokaan liittyviä ongelmia kuten ruoan piilottamista tai varastamista.

Lastensuojeluyksikön arjessa tärkeää on säännöllisyys ja erilaiset rutiinit, jotka auttavat elämänhallinnassa ja tuovat turvallisuutta lapsille ja nuorille. Nuoren arkeen kuuluu yleensä aamupala, koulu, lounas koulussa, välipala, päivällinen, ulkoilu/harrastukset, iltapala ja nukkumaanmeno. Jossain tapauksissa säännöllisen arkirytmin opetteluun voi mennä paljon aikaa ja se vaatii henkilökunnalta työtä. Jokaiselle lapselle pyritään löytämään harrastus tai liikuntamuoto, josta juuri hän on kiinnostunut. Lastensuojeluyksikössä pyritään luomaan lapselle ja nuorille mahdollisimman kodinomaisen ja turvallisen ympäristön asua. Normaalin arjen lisäksi yksikössä voi olla jokin erityisosaaminen tai alue, jota korostetaan arjessa. Kodinomaisuutta pyritään tuomaan useassa yksikössä myös niin sanotuilla koti-illoilla, jolloin kaikki yksikön asukkaat ovat paikalla. Iltojen tarkoituksena on lisätä yksikön yhteisöllisyyttä ja parantaa ryhmähenkeä. (Lastenkoti, nuorisokoti, päivitetty 7.11.2012.)

Kyrönsepän ja Rautiaisen (1993, 89–90, 101, 108–109) mukaan lastensuojeluyksikkö muodostaa oman yhteisönsä, sillä siellä olevien ihmisten välillä on kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta. Yksikön arkea rytmittää päivittäinen ja viikoittainen rytmi, tietyt käyttäytymissäännöt ja normiodotukset. Lastensuojeluyksikössä myös puututaan jäsentensä poikkeavaan käyttäytymiseen. Lastensuojeluyksikkö ei kuitenkaan ole perinteinen yhteisö, koska sen jäsenet eivät kaikki ole tasa-arvoisia, sillä yhteisössä erottuvat kasvattajat ja kasvatettavat. Yksikössä olevat lapset ja nuoret eivät myöskään kaikki ole liittyneet yhteisöön vapaaehtoisesti. Lastensuojeluyksikköä voidaan tarkastella yhteisönä, jonka täytyy pystyä vaikuttamaan kokonaisvaltaisesti lapseen sekä hoidollisesti että kasvatuksellisesti. Lastensuojeluyksiköissä arjessa on vahvasti läsnä omaohjaajamenetelmä, jolloin lapsen ja nuoren hoito yksikössä on järjestelmällistä ja suunnitelmallista hoitoa ja kasvatusta. Omaohjaajan tehtävänä on tarjota lapselle huolenpitoa, turvallisuutta ja luotettavuutta eli korjaavia kokemuksia. Lastensuojeluyksikkö ei korvaa kotia vaan se täydentää sitä väliaikaisesti lapsen tai nuoren elämässä. Siksi hyvin tärkeää on tukea lapsen suhteita kotiin ja läheisiin ihmisiin. Lapsi on yhä perheensä jäsen, vaikka hän on huostaan otettu. Lastensuojeluyksiköissä tuetaan lapsen suhteita perheeseensä kotilomilla, joita on yleensä viikonloppuisin.

Möllerin ja Nikkasen (2009, 8-13) tutkimuksessa selvitettiin sitä, mitä lastenkodissa asuvat lapset olivat mieltä lastenkodin arjesta. Kysely lähetettiin 45 lapselle, joista vastasi 31 lastenkodissa asuvaa lasta. Vastauksista ilmeni, että lastenkodissa pidetään lastenkokouksia, jossa voi vaikuttaa asioihin jonkin verran. Vapaa-aikaan ja oman huoneen sisustamiseen voi vaikuttaa paljon. Lastenkodeissa on työtehtäviä, joita lapset tekevät kuten oman huoneen siivous tai astianpesukoneen tyhjentäminen. Lastenkodeissa on myös paljon sääntöjä, joita täytyy noudattaa. Joskus täytyy myös lähteä erilaisille retkille, vaikka ei haluaisi. Jos lastenkodissa haluaa omaa rauhaa, niin se on mahdollista ja sieltä löytyy luotettava aikuinen, jolle voi puhua asioitaan. Lasten mielestä ohjaajilla on heille aikaa lastenkodin arjessa, vaikka he olivat sitä mieltä, että ohjaajilla on tietyt ”suosikkilapset”. Kolmasosa tutkimukseen vastanneista piti lastenkotia kodinomaisena paikkana, johon liittyi esimerkiksi lastenkodin turvallisuus. Kodinomaisuutta esti esimerkiksi se, ettei näe äitiä joka päivä, eikä saa olla tarpeeksi kavereiden kanssa. Törrösen (1999, 76) tutkimuksessa lasten arjesta laitoksessa ja sairaalassa kävi ilmi, että lastenkodin

arjesta on tehty kodinomainen, mutta myös laitosmaisista piirteitä löytyy. Hänen tutkimuksessaan lastenkodissa on esimerkiksi laitoskeittiö, vuorotyötä tekevä henkilökunta, ostokset ostolapuilla, lasten toiminnan raportointi ja yhteydet viranomaisten kanssa. Kasvatukselliset periaatteet näyttävät samanlaisina kuin vanhempien suhde lapsiinsa.

4 ERILAISIA NÄKÖKULMIA KODISTA

Jokaisella ihmisellä on subjektiivinen kotikäsitelmä. Yhtä monta, kun on ihmisiä, on myös kokemuksia kodista. Yhdistävä asia kotikokemuksissa on kuitenkin kodin merkittävyys ja olennaisuus. Koti on myös tunnetila, jossa ihminen elää arkeaan. Koti toimii paikkana, johon palataan ja josta lähdetään. Koti tuo myös ihmisen elämään sosiaalisuutta ja hyvinvointia. (Suikkanen 2010, 9.) Tässä pääluvussa pyrin tuomaan erilaisia näkökulmia kodin määritelmään ja pohdin myös kodittomuutta lastensuojelun näkökulmasta. Olen myös käsitellyt Kota ry:n arjenhallinnan mallia ja sitä kautta kodin tärkeyttä ihmisen elämässä.

4.1 Fyysinen ulottuvuus

Vilkon (2010, 49) tutkimuksen kotiin liittyvissä omaelämänkerroissa korostui aistillisuus ja esteettisyys. Silloin kodin tuntu saadaan johonkin paikkaan muokkaamalla ympäristöä esimerkiksi sisustamalla tai ostamalla uusia huonekaluja. Kodin aistillisuuteen liittyvät, miltä kodissa tuoksuu tai miltä siellä kuulostaa. Vilkon (1997, 173, 176, 178–179) mukaan vanhusten mielissä koti on asunto, joka edustaa pysyvyyttä. Kotiin kuuluu omat esineet ja tavarat. Kuitenkaan ei voida puhua, että koti olisi vain pelkkä asunto ja ne esineet vaan näihin kodin ympäristöihin ja esineisiin liittyy elämänhistorialliset muistot ja kokemukset. Erilaisia elämäntaitokoh-
tia, joita omaelämänkerroissa kerrottiin yksityiskohtaisesti, olivat lapsuudenkoti ja myös ensimmäinen aviokoti. Opiskeluiden aikaisista kodista kerrottiin muutamalla sanalla. Myös totutut rutiinit ovat tärkeä osa kodin määritelmää ja esimerkiksi erilaiset juhlat liittyvät kotiin. Omaelämänkerroissa toistui joulu ja siihen kuuluvien perinteiden kerronta.

Keiskin (1998) tutkimuksessa ”Keittiö vanhusten kokemana” Keiski huomasi, että monelle vanhukselle keittiöstä oli tullut kodin tärkein paikka, eräänlainen selviytymiskeskus. Keittiössä oli yleensä vanhuksen elämään tarvittavat asiat kuten syöminen ja juominen, mutta myös usein puhelin oli saatavilla keittiössä ja tarvittaessa lepäämisen mahdollisuus. Näin saadaan kodin tuntu, johonkin tiettyyn huoneeseen, kun muokataan sitä oman näköiseksi ja omiin tarpeisiin sopiviksi.

4.2 Sosiaalinen ja emotionaalinen ulottuvuus

Kodin merkitys voi olla myös eräänlainen romanssi eli tunneside johonkin paikkaan kuten kesämökkiin tai muuhun asuntoon. Silloin kodin merkitykseen liittyy se, että jotain paikkaa voi muokata omaksi niin, että siihen tulee kodin tuntu. Se tarkoittaa sitä, että jokin paikka otetaan omaksi ja tähän paikkaan syntyy yhteys. Tällainen tunneside voi syntyä myös asunnossa johonkin tiettyyn paikkaan kuten huoneeseen tai nurkkaukseen. (Vilkko 2010, 47.) Voimme myös samaistua siihen paikkaan, jossa elämme. Vaikka kotiin liittyy kognitiivinen ulottuvuus, niin ensisijaisesti kodin identiteettiin kuuluu tunteet eli kodin emotionaalinen ulottuvuus. Sanonta ”*koti on siellä, missä sydän on*” liittyy tähän emotionaaliseen ulottuvuuteen. (Dovey 1985, 5-6.)

Vilkko (2010, 35–36, 43, 51) on tutkinut ”Kohteena koti” artikkelia kirjoittaessaan omaelämäkertoja kotiin liittyen. Kertomuksista nousee esille sosiokulttuurisia asioita, joita he liittävät kotiin kuten turvallisuus, ihmissuhteet, itselleen oleminen, esiinnot tai tunnelma. Useiden kirjoittajien teksteistä löytyi myös maininta olla kotona omana itsenään ja tietynlainen yksityisyys. Tämä pitää sisällään juuri sellaisen olemisen, jota voi olla kotona, mutta ei välttämättä kaverin luona tai kaupungilla. Kotona voi olla rikkinäisissä vaatteissa, ilman meikkiä, tukka sekaisin, hieltä haisevissa sukissa tai yövaatteissa, mutta harva lähtisi sen näköisenä pois kodistaan. Tämä yksityisyys liittyy myös kodin intiimiyteen, jota ei kaikille paljasteta. Kotona voi olla sellainen kuin oikeasti on. Kotiin liitetään myös usein tuttuuden kokemus, mukava olo, turvallisuus, johonkin kuulumisen tunne ja koti yleensä vahvistaa identiteettiä. Huttunen (2002, 299) määrittelee kotia, että sitä ei ”ole” vaan koti tehdään. Se tarkoittaa sitä, että koti syntyy ihmissuhteissa, viihtymisessä ja kuulumisessa.

Terapeutti Tommy Hellsten (1999, 138–140) määrittelee kotia psyykkisestä näkökulmasta. Hellsten näkee, että läsnäolo muodostaa kodin. Kodin ulkonaiset asiat muodostuvat vasta psyykkisen tilan jälkeen. Jotta koti voi muotoutua ulkoa päin, tarvitaan sisäinen läsnäolo. Jotta joku paikka voisi tuntua kodilta, tarvitaan jatkuvuutta ja asettumista. Hellsten luettelee kotiin liittyviä sanoja, joita ovat kiireettömyys, hiljaisuus, läsnäolo, luotettavuus ja rakkaus. Hänen mielestään koti on aina kodikas ja kodinomainen ja pohtii, että se ehkä tarkoittaa sitä, että koti on huolella

ja rakkaudella sisustettu ja hoidettu. Hellstenin mielestä koti luodaan, eikä siihen tarvita välttämättä kalliita ulkoisia puitteita, sillä ilman sisäisiä edellytyksiä ei voida luoda kotia. Arkkitehdit eivät pysty luomaan kotia ilman rakkaudellista läsnäoloa. Näin ollen Hellsten tulee siihen johtopäätökseen, ettei kotia voi ostaa vaan se täytyy elää. Kodista täytyy löytyä elämän jälki. Kodin tunnistaa siitä, että siellä on aina ihmisiä. Koti on määränpää, ei vain välietappi. Koti määränpäänä kertoo sen, että kotona viihdytään. Viihtyminen tarkoittaa sitä, että ihmiset kotona viettävät aikaa keskenään esimerkiksi vaihdellen kuulumisia tai syömällä yhdessä. Kotona ei tarvitse olla tehokas, joskus voi vaan levätä.

Huokuna (2011, 151) tarkastelee kodin määritelmää artikkelissaan ”Koti arki ja unelmat”. Hän ottaa esille sen, että koti on monille niin itsestään selvä asia, ettei sille tehdä erityisesti mitään määritelmää. Koti on suojapaikka, josta haemme voimia taas seuraavaan päivään. Vähän niin kuin pieni lapsi käy välillä hakemassa äidistään turvaa, jotta voisi taas käydä tutkimassa seuraavan paikan. Äidin syli on monelle pienelle lapselle turva ja kodin voisi rinnastaa määrittelemään samanlaista turvaa. Niemi (2003, 34) näkee kodin sekä kokemuksellisenä että ympäristöön liittyvänä asiana. Niemi näkee, että koti ei ole pelkästään fyysinen paikka vaan siihen vaikuttaa vahvasti yksilön oma kokemus. Kotiin liittyy siis eräänlainen kuulumisen tunne. Näin ollen koti voi olla paikka, jossa asuu, mutta se ei välttämättä vaadi tunnesidettä kyseiseen paikkaan. Kodiksi voi kutsua myös paikkaa, jossa ei asu, mutta jonne tuntee kuuluvansa. Niemen mielestä ihmisellä voi siis olla useampi koti, joilla on oma merkitys ihmisen elämässä. Kodin määritelmään kuuluu myös merkitykselliset ihmissuhteet.

4.3 Kodittomuus

Usein kodittomuus ymmärretään esimerkiksi pakolaislapsilla tai kaduilla elävillä lapsilla, joilla ei konkreettisesti ole kotia. Lastensuojelussa kuitenkin kodittomuus saa uuden merkityksen, sillä se tarkoittaa sitä, ettei lapsen tarpeisiin ole vastattu kotona. Lapsella ei välttämättä ole yhtään turvallista aikuista ja he kokevat psyykkistä turvattomuutta. (Niemelä 2000, 23.) Granfeltin (1998, 105–106) mukaan kodittomuus voi näyttäytyä siinä, että kokee itsensä yksinäiseksi tai ulkopuoliseksi.

Ihmissuhteet kodissa voivat olla väkivaltaisia tai alistavia. Jos ihmiseltä puuttuu mielekäs toiminta kokonaan, hän ei välttämättä koe mitään omaksi paikakseen, hän kokee kodittomuutta. Sisäisestä kodittomuudesta puhutaan silloin, kun kodista puuttuu lämpö ja turvallisuus. Elämältä voi lähteä merkitys kokonaan ja kaikki on yhdentekevää. Yleensä tällainen kokemus näyttäytyy traumaattisessa menetyksissä, mutta joskus se voi näyttäytyä myös selviytymiskeinona vaikeassa elämäntilanteessa. Päihteidenkäyttö voi olla yksi keino kestää tai poistaa sisäisen kodittomuuden kokemus. Sisäinen kodittomuus oli esillä myös Bardyn, Barkmanin ja Janhusen (2000, 125) toimittamassa teoksessa ”Elämäni tarina”, johon he ovat koonneet kokemuksia lastenkodissa ja perhehoidossa eläneiltä. Tarinoista välittyy sisäinen yksinäisyys, ulkopuolisuuden kokemus ja tunne ettei kuulu mihinkään.

Myös Dovey (1985, 1) käsittelee kodittomuuden käsitettä. Hän erittelee käsitteet asunto ja koti, sillä hänen mielestään jos jollakin ei ole kotia voi tarkoittaa kahta eri asiaa, joko ei ole asuntoa, missä asua tai sitten on asunto, muttei koe sitä kodiksi. Kodittomuus voi siis näyttäytyä myös kokemuksena, ettei missään ole omaa tilaa tai nurkkausta, johon tuntisi kuuluvansa tai joka tuntuisi omalta. (Granfelt 1998, 104).

4.4 Koti tukemassa elämänhallintaa, identiteettiä ja itsetuntoa

Kivelä ja Lempinen (2010, 10, 12–13) käsittelevät Kota ry:n kehittämää arjen hallinnan mallia, joka toimii nuorten elämänhallinnan tukemisena. Se on luotu erityisesti nuorten ryhmätoiminnan ohjaamista varten, mutta mielestäni sitä voi soveltaa hyvin esimerkiksi lastensuojeluyksikössä tai miksei ihan omassa kodissaankin asuvan nuoren elämään. Arjen hallinnan mallin tarkoituksena on luoda ja tiedostaa tila, joka tuo fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista turvallisuutta. Tällainen tila määritellään usein kodiksi. Jos ihmisellä on jokin omaksi koettu tila, jossa voi myös kokea olonsa turvallisiksi, se vahvistaa yksión identiteettiä ja itsetuntoa. Arjen hallinnan mallissa kodin käsite on jaoteltu neljään eri osa-alueeseen: fyysinen koti, kodin ylläpito, kodin vuorovaikutus ja sisäinen koti. Tämän vuoksi voi ajatella, että kodin merkitys on suuri, sillä se auttaa nuorta elämänhallinnassa ja tukee nuoren identiteettiä ja itsetuntoa. Koti voi olla myös tilapäinen kuten jonkin ryhmän kokoontu-

mispaikka, johon ryhmä tulee jakamaan kokemuksiaan ja tietojaan. Tällaisessa paikassa yksilö voi kokea osallisuutta ja yhteenkuulumisen tunnetta sekä ryhmään että kokoontumispaikkaan eli tilaan. Koti voi siis olla joko asuinpaikka tai turvallinen tila, joka voi olla oma tai yhteinen.

Kuvio 1. Kota ry:n Arjen hallinnan malli. (Arjen hallinnan malli [viitattu 30.3.2013]).

Kivelä ja Lempinen (2010 13, 15–16) määrittelevät, että fyysinen koti pitää sisälleen jonkin tilan fyysisen olemuksen kuten konkreettiset esineet. Siksi esimerkiksi sisustus ja kalustaminen ovat osa fyysistä kotia. Koti ei välttämättä ole mikään rakennus vaan tilapäisen kodin voi perustaa myös esimerkiksi asuntolan olohuoneeseen. Tila otetaan siis emotionaalisesti omaksi eli siihen luodaan tietynlainen tunneside. Sisäinen koti taas liittyy siihen, millaisia merkityksiä itse annamme paikalle sisäisesti. Sisäinen koti on sama asia kuin ”olla kuin kotonaan”. Sisäisen kodin määritelmässäkään koti ei ole välttämättä mikään tietty paikka vaan yksilön sisäinen kokemus, johon liittyy historia ja muistot. Puhutaan ihmisen juurista, jolloin ihmisellä on erilaisia yhteyksiä menneisyyteen, mutta siihen liittyy vahvasti myös tunnetilat ihmisistä, paikoista, rakennuksista ja erilaisista seuduista. Juurettomuudesta puhutaan silloin, kun yksilöltä puuttuu lämmön tai turvallisuuden tunne. Juurettomuudesta johtuen ihminen voi kokea elämänsä tarkoituksettomaksi ja tyhjäksi.

Arjen hallintaan liittyy myös kodin ylläpito ja kodin vuorovaikutus. Kodin ylläpitoon liittyvät kaikki arjen rutiinit kuten ruoanlaitto, omasta hygieniasta huolehtiminen, tilan puhtaudesta huolehtiminen, talouden hallinta, toiminnan ja levon rytmittäminen sekä viihtyvyyden luominen. Näiden taitojen osaaminen auttaa nuorta jaksamaan sekä fyysisesti että psyykkisestikin ja se luo viihtyvyyttä. (Kivelä & Lempinen 2010, 14.) Rutiinit tukevat arjenhallintaa ja auttavat nuorta hallitsemaan elämäänsä. (Kivelä & Lempinen 2010, 14; Matilainen 2008, 25). Kodin vuorovaikutus sisältää sosiaalisten suhteiden hallinnan eli erilaisten vuorovaikutussuhteiden ylläpitämisen. Vuorovaikutustaidot ovat taitoja, joilla yksilö pyrkii vaikuttamaan ympäristöönsä ja siellä vaikuttaviin toimintoihin ja ilmapiireihin. Vuorovaikutussuhteiden laatu määrittää sitä, minkä verran suhteet tuottavat turvallisuutta ja hyväksyntää. (Kivelä & Lempinen, 14–15.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä pääluvussa tarkastelen sitä, millainen on laadullinen tutkimus ja teema-haastattelu tutkimusmenetelmänä. Aluksi kerron tutkimukseni kohteesta ja haastateltavien taustatiedot. Käyn läpi tarkasti oman tutkimukseni vaiheet haastattelulomakkeen tekemisestä analysointiin asti. Tutkimuksen analysointiin käytin sisällön-analyysia, jonka olen myös määritellyt tässä luvussa. Lopuksi pohdin vielä tutkimukseni luotettavuutta ja eettisyyttä.

5.1 Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus pyrkii kuvailemaan, selittämään ja vertailemaan tiettyä ilmiötä. Se pyrkii kuvaamaan todellista elämää, jota ei voi saada selville mittaamalla asioita. Ilmiön kuvaaminen tulee tapahtua mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Ilmiötä tutkittaessa pyritään käyttämään tutkimusmenetelmää, joka avaa parhaiten tutkittavien näkökulmaa ja tuo heidän äänensä kuuluville, siksi yleensä laadullisessa tutkimuksessa käytetään esimerkiksi erilaisia haastatteluja tutkimusmenetelmänä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittava joukko ei ole vain sattumanvarainen joukko vaan tarkkaan harkittu kohdejoukko. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 125, 152, 155.) Hirsjärven ja Hurmen (2009, 58–59) mukaan laadullisessa tutkimuksessa puhutaan harkinnanvaraisesta näytteestä, koska siinä ei pyritä tekemään tilastollisia yleistyksiä vaan ymmärtää jotain tiettyä ilmiötä syvällisemmin.

Haastattelun tarkoituksena on se, että saataisiin tietää ihmisen ajatukset ja syyt sille, miksi hän toimii niin kuin toimii (Tuomi & Sarajärvi 2002, 74). Haastattelun etuna on joustavuus. Jos haastateltava ei ymmärrä kysymystä tai jotain termiä, asia voidaan tarkentaa heti. Myös tietynlainen havainnointi on mahdollista haastattelua tehdessä. Silloin ei kiinnitetä huomiota pelkästään siihen, mitä haastateltava sanoo vaan myös siihen, miten haastateltava asian sanoo eli myös elekielellä on suuri merkitys haastatteluissa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75–76; Hirsjärvi & Hurme 2009, 34.) Hirsjärven ja Hurmen (2009, 61) mukaan haastattelu voidaan toteuttaa

yksilöhaastatteluna, ryhmähaastatteluna tai parihaastatteluna, mutta yksilöhaastattelu on näistä yleisin tapa ja aloittelevalle tutkijalle varmasti helpon tapa.

Teemahaastattelulle on ominaista, että haastattelun teemat ovat määritelty valmiiksi, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys eivät ole valmiina. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 197). Puhutaan siis puolistrukturoidusta haastattelusta, jossa tärkeässä osassa ovat valmiiksi määritellyt teemat. Teemojen alle on voitu määritellä tarkempia kysymyksiä haastattelun helpottamiseksi. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48.) Teemahaastattelu ei kuitenkaan ole niin vapaa, että siinä voisi kysellä mitä tahansa, vaan kysymysten täytyy olla tutkimuskysymysten mukaisia. Teemahaastattelun valmiiksi asetetut teemat ovat tutkimuksen viitekehys eli se, mitä on tiedetty jo ennen tutkimusta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

5.2 Tutkimuksen kohde ja toteutus

Tutkimukseni kohteena oli yksityinen perustason lastensuojeluyksikkö, joka sijaitsee maalaismaisemassa Länsi-Suomessa. Yksikköön sijoitetaan alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria ja yksikkö on perustettu alle kymmenen vuotta sitten. Asiakaspaikkoja ja työntekijöitä heillä on molempia reilu kaksikymmentä, joista tutkimukseeni osallistui viisi työntekijää ja neljä nuorta. Kaikki tutkittavat olivat tästä samasta yksiköstä, mutta he eivät kaikki olleet samasta asuinyksiköstä. Kriteerinä minulla oli haastateltaville työntekijöille, että he ovat työskennelleet yksikössä mahdollisimman pitkään, mutta esimerkiksi koulutustaustalla ei ollut merkitystä. Kriteerinä nuorille minulla oli, että he olisivat huostaan otettuja, asuneet yksikössä ainakin vuoden ja halusin haastatella sekä tyttöjä että poikia. Haastateltavien valinnassa minulla oli apuna yksikön johtajat. Tutkimukseeni osallistui neljä naistyöntekijää ja yksi miestyöntekijä. He olivat työskennelleet samassa yksikössä 2½ -6 vuotta, mutta kahdella työntekijällä oli työkokemusta myös toisista lastensuojeluyksiköistä. Tutkimukseeni osallistuvissa nuorissa oli kaksi tyttöä ja kaksi poikaa, jotka olivat 15–17 –vuotiaita. He olivat asuneet yksikössä 2-5 vuotta ja yksi nuorista asui tällä hetkellä itsenäistymisasunnossa. Kolmella nuorella oli taustalla myös aikaisempia sijoituksia muihin lastensuojeluyksiköihin.

Tutkimusluvut nuorten haastatteluja varten pyysin yksikön toiminnanjohtajan avulla saatekirjeen (liite 1) yhteydessä nuorten sosiaalityöntekijöiltä ja nuorten huoltajilta kevään 2013 aikana. Sovimme toiminnanjohtajan kanssa, että sosiaalityöntekijät ja huoltajat ovat yhteydessä toiminnanjohtajaan, mikäli eivät halua nuoren osallistuvan tutkimukseen. Yhdeltä sosiaalityöntekijältä tuli pyyntö kirjallisesta tutkimusluvasta (liite 2), ja he halusivat, että lähetän heille myös tutkimussuunnitelman. Näin tein ja päätin lähettää tutkimussuunnitelman tiedoksi myös muille sosiaalityöntekijöille. Yksikön johtajat tai joidenkin nuorten tapauksessa nuoren omaohjaaja soittivat vielä nuoren huoltajille varmistaakseen tutkimusluvan. Minulla on näistä dokumentit, joita en tunnustettavuuden takia laita työni liitteeksi. Ennen tutkimuslupien kysymistä olin kysynyt nuorilta heidän halukkuuttaan osallistua tällaiseen tutkimukseen. Haastattelutilanteessa annoin heille vielä luettavaksi ja allekirjoitettavaksi lomakkeen (liite 3), johon olin kirjoittanut perustiedot tutkimuksestani ja esimerkiksi korostin tutkimuksen luottamuksellisuutta. Tästä lomakkeesta toinen kappale jäi minulle ja toinen nuorelle.

Haastattelulomakkeet olin tehnyt teemahaastattelun mukaisesti. Nuorille ja työntekijöille olin tehnyt omat haastattelulomakkeet (liite 4 ja liite 5), mutta pääosin kyselin heiltä samanlaisia kysymyksiä, jotta voisin vertailla tuloksia keskenään. Olin jakanut haastattelurungon teemoihin taustatiedot, kodin määritelmä, yksikkö asuinpaikkana ja työpaikkana ja ihmissuhteet. Nuorten haastattelulomakkeissa oli vielä teemana tulevaisuus ja työntekijöillä kehittäminen. Näiden teemojen alle muodostin apukysymyksiä, joita kyselin haastateltavilta. Teemahaastattelu antoi minulle valinnanvaraa esimerkiksi kysymyksien asettelujen kanssa. En esimerkiksi kysynyt täysin samanlaisia kysymyksiä kaikilta, vaihtelin sanamuotoja kysymysten ymmärtämiseksi ja joihinkin kysymyksiin haastateltava saattoi vastata jo, vaikka en erikseen esittänyt kysymystä aiheesta.

Haastattelut toteutin yksilöhaastatteluina. Työntekijöiden haastattelut toteutin toimistossa tai muuten yksikön tiloissa paitsi yhden haastattelun tein kotonani, sillä työntekijän mielestä yksikössä on monenlaisia häiriötekijöitä. Nuorten haastattelut toteutin yksikössä heidän omassa huoneessaan. Nauhoitin haastattelut omalla kannettavalla tietokoneellani sekä mp3-soittimellani. Näin varmistin sen, että jos jompikumpi äänitys menee pilalle, niin ainakin on toinen versio haastattelusta ole-

massa. Ennen haastattelua kerroin yleisiä asioita opinnäytetyöstäni, aikataulustani ja kysyin hyväksyykö haastateltava sen, että nauhoitan haastattelut. Kysyin myös halusiko haastateltava nähdä kysymyksiä etukäteen ennen haastattelun aloittamista. Haastattelut kestivät viidestätoista minuutista viiteenkymmeneen minuuttiin. Mitä enemmän olin haastatteluja tehnyt, sitä enemmän kokemusta siitä kertyi. Muuttelin esimerkiksi sanamuotoja, jos huomasin, etteivät haastateltavat ymmärtäneet täysin kysymystä. Näin ei olisi ollut mahdollista tehdä esimerkiksi kyselylomakkeessa. Yhdessä haastattelussa oli paljon häiriötekijöitä, sillä toteutimme haastattelun toimistossa, jossa kävi välillä muitakin ihmisiä. Näiden takia haastattelu keskeytyi muutaman kerran ja haastateltavalta keskeytyi ajatus. Muuten haastattelut toteutettiin ilman häiriötekijöitä. Muutin myös kahden ensimmäisen haastattelun jälkeen haastatteluteeman ”yksikkö työpaikkana ja nuoren kotina” teemaan ”yksikkö työpaikkana ja nuoren asumuksena”, koska en halunnut liikaa määritellä sitä, onko yksikkö nuoren koti vai ei.

Kun aineisto on tallennetussa muodossa, se yleensä kirjoitetaan puhtaaksi eli litteroidaan sanatarkasti tai esimerkiksi teema-alueittain. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 210.) Litteroin aineiston sanatarkasti kesä-heinäkuussa 2013. Aineistoa tuli 76 A4 kokoista paperia fontilla Arial 12 ja rivivälillä 1,5. Jo litterointivaiheessa kirjoitin ylös muistiinpanoja ja huomioita haastatteluista, jotka ovat oleellisia tutkimukseni kannalta. Analysointimenetelmänä käytin aineistolleni sisällönanalyysia. Tuomin ja Sarajärven (2009, 92–93) mukaan sisällönanalyysiin kuuluu se, että aineistosta ottaa vain ne asiat, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiin, vaikka aineistossa olisi paljon muitakin kiinnostavia aiheita. Litteroinnin jälkeen aineisto järjestellään uudelleen luokittelemalla, teemoittelemalla ja tyypittelemällä. Luokittelu on yksinkertaisin aineiston uudelleen järjestämismuoto, jossa helpoiten aineistosta etsitään erilaisia luokkia ja lasketaan kuinka monta kertaa ne toistuvat. Teemoittelu näyttäytyy vähän samanlaisena kuin luokittelu, mutta teemoittelussa tärkeää on se, mitä kustakin teemasta on sanottu. Teemahaastattelu helpottaa teemoittelua, sillä aineistoa on jo jäsennelty siinä vaiheessa, kun haastattelurunkoon valittiin teemat. Tyypittelyssä aineistosta etsitään yhtäläisyyksiä ja näiden ympärille tehdään yleistys eli tietynlainen tyypiesimerkki. Tulostin aineiston ja alleviivasin teksteistä vastauksia tutkimuskysymyksiini ja muita oleellisia asioita eli koodasin aineistoa. Aineistoa läpikäydessäni pidin nuorten ja työntekijöiden haastattelut eril-

lään ja vertasin niitä keskenään. Etsin samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia ja yritin saada haastatteluista jonkinlaista kokonaiskuvaa määriteltä. Sen mukaan, mitä haastateltavat olivat sanoneet kodin määritelmästä, kodinomaisuutta edistävästä ja estävästä tekijöistä ja kehitysideoista, yhdistelin samankaltaisia asioita ja tein näille yläkäsitteitä. Näin sain määriteltä tutkimustulokseni ja vastattua tutkimuskysymyksiini.

5.3 Tutkimuksen yleistettävyyden, eettisyys ja luotettavuus

Kun tehdään laadullista tutkimusta, sen tavoitteena ei ole yleistää asioita vaan pyrkiä saamaan enemmän ymmärrystä johonkin tiettyyn ilmiöön, tapahtumaan tai toimintaan ja kuvaamaan sitä. Tämän takia tutkimuksen otoksen ei tarvitse olla määrällisesti suuri. Tärkeämpää on se, että tutkittavilla löytyy paljon tietoa tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87–88.) Olin itse tyytyväinen aineistooni, mitä sain. Sekä työntekijöiden että nuorten haastatteluista tuli paljon hyviä asioita ja tärkeintä on se, että sain vastaukset tutkimuskysymyksiini. Koen, että tarkkaan valitut haastateltavat esimerkiksi sen mukaan, kuinka kauan yksikössä on ollut, vaikutti siihen, että tutkittavilta löytyi paljon asiaa aiheesta. Toisaalta pohdin sitä, että olisin voinut ottaa ainakin kaksi nuorta lisää haastatteluun, koska kahden nuoren haastattelut olivat aika lyhyitä, eivätkä he vastanneet kysymyksiin kovin laajasti. Aikataulun vuoksi en kuitenkaan enää kysynyt uusia tutkimuslupia ja haastattelut uusia nuoria.

Tutkimuksen eettisyys on tärkeä asia, jossa esimerkiksi täytyy ottaa huomioon, ettei toisen tekstiä plagioi eli kopioi suoraan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 27). Tämän olen ottanut huomioon merkitsemällä opinnäytetyöhöni asianmukaiset lähdeviittaukset ja lähdeluettelon. Tulokset täytyy raportoida myös vääristelemättä niitä, eikä niillä saa johtaa harhaan. Erityisesti ihmisiä tutkittaessa eettisyys näkyy siinä, että tutkittavaa kunnioitetaan ja häneltä täytyy olla suostumus tutkimukseen. Tutkittavalla tulee olla oikeus anonyymiuteen, luottamuksellisuuteen ja siihen, että häneen liittyvä aineisto säilytetään ja sitä käytetään asianmukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 26–28.) Mäkisen (2006, 114–115) mukaan kaikki tutkittavat eivät välttämättä halua säilyä anonyymina tutkimuksessa, mutta se helpottaa

tutkijaa ja hänen on helpompi käsitellä tutkimuksessaan arkojakin asioita, kun tutkittavien anonymisuus on taattu. Valmiissa tutkimuksessa tutkittaviin voidaan viitata numeroilla, kirjaimilla tai muilla keksityillä tunnisteilla. Siinä tapauksessa täytyy kuitenkin pitää huoli siitä, ettei tutkittavien taustatietojen kautta voi selvittää heidän henkilöllisyyttään. Minä kysyin työntekijöiltä suullisen luvan tutkimukseen osallistumiseen. Haastattelun alussa kerroin heille esimerkiksi, että tutkimukseni on luottamuksellinen, eikä heitä tunnisteta tutkimukseni missään vaiheessa. Nuorille painotin samoja asioita, mutta olin tehnyt vielä erillisen lomakkeen, minkä nuori luki ja allekirjoitti ennen haastattelun aloittamista. Tällä tavoin haastateltavat ovat tienneet, mihin ovat osallistumassa ja pystyin ottamaan huomioon tutkimuksen eettisiä puolia. Suoriin lainauksiin haastatteluista olen laittanut tulosten raportoinnissa jonkin tunnisteen, mutta olen pitänyt huolen siitä, ettei näistä lainauksista voi tunnistaa sen kertojaa.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden takaamisen yksi menetelmistä on raportoida tutkimuksen eteneminen mahdollisimman tarkasti tutkimuksen tarkoituksesta aineiston keruuseen ja siitä tutkimuksen analysointiin ja raportointiin. Tutkimuksen olosuhteet ja aikataulut olisi kerrottava mahdollisimman tarkasti ja totuudenmukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–141; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 217.) Tutkimuksen luotettavuuteen kuuluu myös se, ettei tutkimuksesta saatuja tietoja levittele ympäriinsä vaan niitä käyttää vain siihen tarkoitukseen, johon ne on hankittu eli tutkimukseen. Pelkkä lupaus luottamuksellisuudesta ei yleensä riitä vaan tutkijan tulee kertoa tutkittaville, mitä se käytännössä tarkoittaa tutkimuksen eri vaiheissa. (Mäkinen 2006, 115–116.) Tutkimukseni luotettavuuden takaamiseksi olen kertonut tutkimukseni vaiheet mahdollisimman tarkasti aikaisemmin tässä pääluvussa. Kerroin myös esimerkiksi nuorille suunnatussa lomakkeessa tutkimukseni etenemisestä ja siitä, että haastatteluaineisto tuhotaan tutkimukseni jälkeen.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä pääluvussa käyn läpi tutkimustulokseni tutkimuskysymys kerrallaan. Olen tutkimuskysymysten alle nimennyt erilaisia kategorioita, jotka ovat osa tutkimustuloksiani. Jaoin tutkimustulokset yläkäsitteisiin, joiden alle sain yläkäsitteeseen liittyviä tutkimustuloksia. Päätin käyttää näitä yläkäsitteitä tutkimustulosten raportoinnissa työni selkeyttämiseksi. Olen käyttänyt suoria lainauksia tutkimusaineistosta havainnoimaan tutkimustuloksia. Lainaukset olen merkinnyt ”nuori 1, nuori 2, työntekijä 1, työntekijä 2” ja niin edelleen, jotta lainauksista erottaa onko sen sanonut nuori vai työntekijä. Järjestysnumeron otin sen mukaan, missä järjestyksessä haastattelut olin tehnyt.

6.1 Lastensuojeluyksikössä asuvien nuorten ja työntekijöiden näkemyksiä kodista

Sekä nuorilta, että työntekijöiltä tuli erilaisia vastauksia kodin määritelmästä. Koin, että erityisesti nuorilla määritelmään vaikutti oma kokemus kodista. Näin tapahtui myös työntekijöillä, mutta huomasi, että työntekijät määrittivät kotia myös lastensuojelun näkökulmasta. Kolmelle nuorelle oli vaikea määrittellä kotia, koska yhdellä heistä ei ollut koskaan ollut kunnollista kotia ja yksi ei tällä hetkellä oikein tiennyt, missä hänen kotinsa oli. Kolmas nuori oli sitä mieltä, ettei kotia voi määrittellä. He osasivat kuitenkin vastata esimerkiksi siihen, millaisia asioita he liittäisivät kotiin. Yksi työntekijä mainitsi, että tietyllä tapaa myös lapsuuden koti määrittelee sitä kodin määritelmää. Kodin määritelmään kuuluu siis myös näiden seuraavien teemojen lisäksi historia ja muistot.

Turvapaikka ja lepopaikka. Eniten sekä työntekijöiden että nuorten kodin määritelmään kuului turvallisuus. Kodin tehtävänä on toimia turvapaikkana, jonne voi mennä piiloon ja olla turvassa. Koti nähtiin myös pakopaikkana ja siellä saa olla rauhassa. Kotia määriteltiin myös lepopaikkana, jossa saa levätä, ja sieltä haetaan voimavaroja, jonka jälkeen lähdetään taas käymään kodin ulkopuolella.

”Olla turvapaikkana ja semmonen hyvä kasvualusta, mistä on hyvä ponnistaa omille teilleen.” (Työntekijä 5)

"No se on turvapaikka et sinne voi mennä pakoon ja siel saa olla ihan rauhas" (Nuori 1)

"No kodin tehtävä on olla ehkä toi pesä et siel saa turvassa olla, kasvaa. Ja siinä on se tietty semmonen, että saa olla oma itsensä ja hakea ne voimavarat.... mut on se tehtävä myös se, että siellä saa levätä ja olla." (Työntekijä 3)

Haastatteluista kävi ilmi, että tähän teemaan liittyy myös tietyllä tapaa yksityisyys, sillä koti nähtiin pakopaikkana ja lepopaikkana. Yksi työntekijä kuvailikin kotia hyvin *"Koti on paikka, minne voi mennä ja sulkea ovet perässään"*. Kotiin voi siis mennä niin, että muut jäävät kodin ulkopuolelle.

Läheiset ihmiset ja hyvä ilmapiiri. Myös läheiset ihmiset ja perhe nähtiin haastatteluissa kotiin liittyvänä asiana sekä työntekijöillä että nuorilla. Yksi työntekijä mainitsi, ettei esimerkiksi hänelle sellainen asunto ollut koti, josta puuttui ne tärkeät ihmiset, eikä kotiin tarvitse päästää ihmisiä keitä ei halua sinne päästää. Yhden nuoren mielestä kotiin kuuluu vanhempien läsnäolo ja yhden työntekijänkin mielestä kotona kuuluu olla turvalliset aikuiset. Perhe korostui yhdellä nuorella myös siinä, että hänen mielestään kodin tehtävänä on pitää perhe koossa.

"No mun mielestä koti on semmonen tila, siellä on tietty turvallisuus ja semmonen niinku oma, niinku omat rajat, oma pesä. Sinne ei pääse ne ketä sä et halua sinne päästää et missä ne on ne rakkaat ihmiset, niin se on mun mielestä koti." (Työntekijä 3)

Tärkeät ihmiset eivät välttämättä tuo kotia vaan kodissa täytyy olla myös hyvä ilmapiiri eli hyvä olla. Kodissa tarvitaan luottamusta ja siellä tulisi voida olla rennosti. Yhden nuoren mielestä kotiin kuuluu myös säännöt, ja ne ovat hänen mielestään tärkeimpiä asioita kodissa. Myös yksi toinen nuori mainitsi tästä asiasta siinä mielessä, että hän haluaisi, että hänen isänsä asettaisi hänelle kotona enemmän rajoja. Hän toivoi, että isä edes joskus kieltäisi häntä tekemästä jotain tai menemästä jonnekin. Tästä voi päätellä sen, että kodissa täytyy olla sekä rajoja että rakkautta.

"Kasvattaa ja tukea sitä lasta ikätasonsa mukaiseen elämään tai semmoseen mikä nyt mihinkäkin kehitysvaiheeseen kuuluu, niihin asioihin ja rajata niitä mitä ei vielä kuulu. Antaa rakkautta ja semmosta ymmärrystä." (Työntekijä 1)

Työntekijöillä korostui kodin tehtävänä kasvattaminen ja se, että kodista opitaan ne tiedot ja taidot, mitä elämässä tarvitaan. Eli kodin yksi tärkeä tehtävä on antaa eväät elämään.

Fyysiset puitteet ja sisustus. Myös fyysisillä puitteilla ja sisustuksella on tärkeä rooli kodissa. Yhden nuoren mielestä kotiin kuuluu ”perussetti”, jolla nuori tarkoitti kaikkea normaaliin elämään kuuluvia asioita kuten peseytymispaikka, keittiö, oma huone ja televisio.

Sekä nuoret että työntekijät korostivat, että kotona tulee olla omaa rauhaa ja omaa tilaa. Kotoa täytyy löytyä tietynlaista yksityisyyttä ja joku oma ”nurkkaus” tai tila. Kotiin kuuluu ne omat tavarat ja omannäköinen sisustus. Yhden työntekijän mielestä tärkeää on, että koti miellyttää omaa silmää. Siksi esimerkiksi sisustus on tärkeä osa kotia. Työntekijät kertoivat, että yksikössä nuoren oma huone on sellainen paikka, jonne nuori voi mennä jos kaipaa yksityisyyttä. Nuori saa myös maalata huoneensa, jos niin haluaa ja tuoda sinne omia tavaroitaan.

Suhteet omaan kotiin ja lastensuojeluyksikköön. Lastensuojeluyksikön työntekijöille nuorten kotikäsitukset näyttäytyivät rikkinäisenä, eikä nuorilla välttämättä ole yhtään turvallista aikuista. Yksi työntekijä kertoi, että joskus nuoret saattavat keskustella siitä, kuinka monta kotia heillä on ollut. Lastensuojeluyksikössä asuvat nuoret ovat saattaneet olla myös laitoskierteessä, jolloin he ovat kiertäneet monia eri lastensuojeluyksiköitä. Nuoret ajattelevat kodin usein idealistisena ja paljon parempana, kuin mitä se oikeasti on. Joillakin nuorilla on kaksi kotia jos vanhemmat ovat eronneet. Kodista keskustellaan nuorten kanssa erityisesti kotilomien jälkeen tai jos kotiolosuhteet muuttuvat. Keskustelua käydään esimerkiksi siitä jos nuorilla on koti-ikävä, mutta nuoret saattavat joskus haukkua kotiaan ja perheenjäseniään. Kotilomia kuitenkin silti odotetaan ja koti nähdään tärkeänä paikkana. Yksi työntekijä mainitsi, että jos he vahingossa sanovat yksikköä kodiksi, niin hyvin äkkiä nuoret siihen puuttuvat ja sanovat, ettei se ole heidän koti.

Nuoret olivat sitä mieltä, että lastensuojeluyksikkö voi olla nuorelle koti. He olivat sitä mieltä, että joillekin se pitää olla koti esimerkiksi jos ei ole muuta kotia. Nuoret kuitenkin korostivat, että se riippuu lähtökohdista eli minkä takia nuori on sijoitettu yksikköön sekä nuoren omasta asenteesta. Jos hoitaa kaikki hyvin ja noudattaa

sääntöjä, niin yksikössä saa olla vapaammin. Nuorista kaksi pitivät lastensuojeluyksikköä kotinaan. Haastatteluista kävi ilmi, että nuorilla saattoi monta kotia esimerkiksi äidin luona, isän luona, isovanhempien luona ja yksikössä.

”Voi ja siis riippuu toki millä perusteella, miten on tullu yksikköön, et jos sä oot tullu poliisikyydillä, nin sä varmaan aattelet et kiva tästä tulee mun koti. Mut esimerkiks ku mä tulín niin mä itte halusin pois, niin sit ku mä tulín tänne, niin se oli sillai vaude mulle itelle, koska mä tykkäsin tästä yksiköstä ihan sikana verrattuna mun lähtökohtiin, mistä mä tulín...” (Nuori 1)

”Koen kodiksi, koska näkee kavereita joka päivä ja ei täälläkään nyt hirveästi sääntöjä oo jos niitä vaan noudattaa. Kylille pääsee kunhan vaan kysyy luvan ja hoitaa kaikki mallikkaasti.” (Nuori 3)

Työntekijät taas olivat sitä mieltä yhtä lukuun ottamatta, ettei lastensuojeluyksikkö voi olla nuorelle koti, eikä siitä pyritä kotia tekemäänkään. Tätä työntekijät perustelivat esimerkiksi sillä, että tarkoitus on huostaanoton purkaminen ja nuoren palauttaminen kotiin, jolloin yksikkö on vain väliaikainen asumus. Yhden työntekijän mielestä yksikkö voi ja tarvitsee olla koti jos on esimerkiksi pitkä sijoitus.

”No kyllä se jossain tilanteissa voi olla ja joissakin tilanteissa tarvitseekin olla. Jos on semmonen tilanne vaikka, että suurella todennäköisyydellä tiedetään, että nuori on täällä sijoitettuna 18-vuotiaaksi asti lastensuojeluyksikössä, niin kyllä siinä on niin eri lähtökohdat siinä vaiheessa. Sit pitää se tilanne sen kannalta tarkastellakin. Et jos toiset voi olla vaikka kolmekin kuukautta vaan niin lyhyemmällä sijoituksella, et se on niin eri tilanne... niin silloin täytyy koko ajan painottaa sitä, että pitääkin haluta palata sinne kotiin. Se vähä riippuu tietysti sen nuorenkin kokemuksesta et kokeeko se sen paikan kodiksensa, et toisaalta se voi olla ja toisaalta sen ei aina tarvitsekaan olla.” (Työntekijä 5)

”No ei se kyllä koti voi olla, eikä sen oo tarkoituskaan olla, että kuitenkin jos ajatellaan et jokaisen sijoituksen tarkoitus on se, että voi päästä takas kotiin, niin silloin täs ei oo mitään järkeä mitään kotia tehdä ku ei tästä oikeasti tule koti kenellekään. Niin se totta kai siis siinä mielessä sen tarvis olla sillee kodinomainen, et ne tietyt elementit kotoa esimerkiks juuri turvallisuus ja tärkeät ihmissuhteet et tällaset niin ku osin siirtyis tännekin ja ois niinku tärkeä aikuinen, mutta ei, ei se oo.” (Työntekijä 3)

”...Et tota sanotaan, et se on huolestuttavaa jos se tuntuu kodilta, et kai sen nyt pitäis olla periaatteessa semmonen ajatus, et se nuori vois mennä sinne kotiin, ku me tehdään niin paljon töitä nuoren kans ja

vanhempien kanssa, et ei se laitos oo kenenkään.. et tää on vaan väliaikainen asumus.” (Työntekijä 2)

Yhden työntekijän mukaan nuori alkaa oirehtia, kun pitäisi oikeasti palata sinne kotiin, eikä mennä vain viikonlopuksi kotilomille. Hänen mielestään nuori ymmärtää sen, etteivät kotona asiat toimi, ja siksi toisaalta ei ehkä haluaisi sinne palatakaan.

Kahden nuoren haastattelusta kävi ilmi, että lastensuojeluyksikkö nähtiin ihan hyvänä paikkana, ainakin parempana kuin se koti, mistä oli alun perin lähtenyt. Toinen nuorista kertoi, että hänestä olisi kasvanut aivan erilainen jos hän ei olisi asunut lastensuojeluyksikössä. Toinen nuorista kertoi, ettei hän olisi päässyt koulusta läpi, jos olisi jäänyt kotiin asumaan. Nuoret pääsääntöisesti olivat sitä mieltä, että yksiköstä oli annettu heille eväät elämään, mitä välttämättä heidän omasta kodistaan he eivät olisi saaneet.

”...kyllä mustakin ois kasvanu ihan erilainen jos en mä täällä ois... kylä mä oon täällä viisastunu.” (Nuori 2)

”No on tää nyt parempaa ku kotona. En mä ois päässy ainakaan niinku luokaltakaan, jos mä oisin kotona.” (Nuori 1)

Kaikki nuoret eivät vielä tienneet tulevatko he käymään yksikössä sijoituksen päätyttyä, mutta jos tulevat, niin he tulevat katsomaan sinne jääneitä kavereitaan. Kaikki työntekijät kertoivat, että sijoituksen päätyttyä nuoret usein tervehtivät ja tulevat juttelemaan esimerkiksi kaupungilla heidät nähdessään. Jotkut nuoret tulevat ihan käymäänkin yksikössä, ja katsomaan jotain tiettyä työntekijää, mutta eivät kaikki.

”...mut se on sit niinku positiivisesti yllättävää et sitä tullaan ihan varta vasten sua kattomaan ja kysymään, et koskahan se on töissä, että vois tulla. Et kyllä se vaan pakkaa olla niin, että aika kultaa muistot, et joku se sellainen merkitys sillä yksiköllä on sitte kuitenkin ollu.” (Työntekijä 1)

”... niin et varmaan vakaa aikomus on monella tulla, mutta ei täältä loppu viimein oo kukaan lähteny ovet paukkuen pihalle, et ihanaa ku mä pääsen täältä pois.” (Työntekijä 4)

Tästä voi päätellä sen asian, että vaikka yksikkö ei välttämättä ole nuorelle koti, eikä hän välttämättä arvosta sitä sijoituksen aikana, mutta sillä on silti tärkeä merkitys nuorelle ja erityisesti sijoituksen aikana luodut ihmissuhteet saattavat kestää pitkäänkin.

6.2 Kodinomaisuutta edistävät asiat lastensuojeluyksikössä

Rajat, rutiinit ja aikuisen läsnäolo. Yhden nuoren mielestä kodinomaisuutta yksikköön tuovat säännöt ja työntekijät. Hänen mielestään yksikössä on tiukemmat säännöt kuin kotona, mutta häntä se ei haitannut, kun niitä vaan osaa noudattaa. Yhden työntekijän mielestä jos nuori kokee yksikön turvalliseksi paikaksi, se lisää kodinomaisuutta. Kaikki nuoret ja työntekijät näkivät yksikön pääosin turvallisenä, mutta heidän mielipiteensä erosivat kuitenkin siinä, minkä he kokivat yksikössä turvalliseksi. Kolme nuorta mainitsi turvallisuutta tuovan ohjaajat, jotka ovat aina paikalla jos jotain sattuu.

”On, täällä on koko ajan ihmisiä liikenteessä, ei täällä oikeastaan voi käydä mitään.” (Nuori 3)

”...Ja sitte se justiin et ku täälläkin on säännöt niinku kotona, täällä on kyllä tiukemmat, mut se nyt ei niin haittaa ku niitä osaa vaan noudattaa niin saa aina joustavuutta siihen asiaan.” (Nuori 3)

Työntekijöiden mielestä yksikköön tuovat turvallisuutta esimerkiksi rajat, joihin kuului esimerkiksi jokaisen fyysisten rajojen kunnioitus, kotiintulo ajat ja rajat ihan yleisellä tasolla. Yksi työntekijä näkee yksikön tehtävän olevan se, että nuori saa tuen ja turvan yksiköstä.

”...niin kyllä ne tuntee olonsa, et jos jotain tuolla kaupungillakin sattuu, niin kyllä ne tänne soittaa. Ehkä se kuitenkin on meidän tehtävä. Sitten tietysti pidempi sijoitus pitää olla, että saa sen luottamuksen, tuen ja turvan sitten meistä.” (Työntekijä 4)

Kolme työntekijää mainitsi, että rutiinit edistävät kodinomaisuutta yksikössä. Erityisesti yhteiset ja säännölliset ruokailuhetket ovat tosi hyviä asioita, jotka monen kodista puuttuvat. Myös tavallisen kotiruoan valmistaminen nuoren kanssa nähtiin

hyvänä asiana, sillä siinä saa yleensä puhuttua nuoren kanssa vähän erilaisista asioista kuin yleensä. Ruoan laittaminen onkin yksi tärkeä työkalu nuorten kanssa lastensuojeluyksikössä. Myös rauhalliset hetket nuorten kanssa nähtiin hyvänä ja kodinomaisuutta edistävänä asiana. Se, kun ei olla missään menossa vaan voi rauhassa katsoa sohvalla vaikka elokuvaa nuorten kanssa. Myös yksi nuorista mainitsi sen, että kodinomaisuutta edistää se, että työntekijöillä on heille aikaa ainakin joskus. Yksi työntekijä mainitsi myös säännölliset siivouspäivät kodinomaisuuden lisäävänä asiana. Yksi työntekijä kertoi, että heidän yksikössään on käytössä hiljainen tunti, joka tarkoittaa sitä, että nuoret ovat tunnin huoneessaan rauhoittumassa ja tekemässä esimerkiksi läksyjä. Se rauhoittaa arkea ja tuo sitä kodinomaisuutta.

”Ne hetket nuorten kanssa ku ollaan rauhassa, ei olla koneen ääres, ei olla vienneillä, hauilla, eikä mitään ihmeempää. Katotaan sitä leffaa ja tehdään jotain ruokaa ja tällasta niin ne pienet hetket, mitä pitäis olla enemmän.” (Työntekijä 4)

Lastensuojeluyksikössä tärkeää on, että paikalla on turvallisia ja tavallisia aikuisia. Yhden työntekijän mielestä sekin tuo kodinomaisuutta yksikköön, että työntekijät ovat omana persoonanaan töissä, eikä heillä ole esimerkiksi työvaatteita. Ainoa työntekijöitä yhdistävä asia on avaimet kaulassa. Yhden nuoren ja yhden työntekijän mielestä kodinomaisuutta edistää hyvä ilmapiiri ja hyvä tunnelma, jota nuoret ja työntekijät yhdessä ovat luomassa. Nuorten mielestä suhteet muihin nuoriin ja ohjaajiin vaihtelevat, sillä joidenkin kanssa tulee paremmin toimeen kuin toisten.

”No sehän on aikailla henkilökemioista kiinni, et kuinka sen omaohjattavan kanssa menee... mut se nuori tekee sen arvion, et se on ihan ittestä kiinni, ettet sä sille voi alkaa valehdella tai esittää mitään muuta, et se on persoonallisuus millä täällä tehdään töitä, ja se joko toimii tai ei toimi.” (Työntekijä 2)

Omaohjaajatyöskentely nähtiin tärkeänä ja omaohjaaja on se henkilö, joka tietää nuoren menneisyyden ja nykyiset asiat parhaiten. Työntekijöille haastetta tuo luottamuksen saaminen omaohjattavaan nuoreen. Yksi työntekijä mainitsikin, että se on paljon henkilökemioista kiinni, miten omaohjattavan kanssa menee.

Fyysiset puitteet. Yksi nuorista oli sitä mieltä, että kodinomaisuutta tuo kaikki niin sanotut normaalit asiat kuten tietokone ja televisio. Melkein kaikki nuoret pitivät

yksikön sisustusta kodinomaisena, mutta yhden nuoren mielestä esimerkiksi samat taulut olivat olleet seinällä yhtä kauan kuin hän oli asunut yksikössä. Hän kertoi sisustuksen olevan tylsää ja kaipasi jo vaihtelua. Yksi työntekijä oli sitä mieltä, että kodinomaisuutta edistää nuoren oma huone, josta nuori saa tehdä oman näköisen. Muuten työntekijät näkivät nuoren oman huoneen paikkana, jonne nuori voi mennä jos haluaa olla rauhassa, ja siellä on hänen omat tavarat.

Työntekijät näkivät, että heidän yksikkönsä puitteet ja sisustus ovat kodinomaisia. Yksi työntekijä kertoi, että sisustus on samanlaista kuin oikeassa kodissakin ja yksi nuori mainitsi, että heillä on kotona samanlainen sisustus kuin yksikössä. Haastattelusta kävi ilmi, että jotkut vanhemmat yksiköt voivat olla enemmän laitosmaisina, mutta uudemmissa yksiköissä kodinomaisuuteen kiinnitetään huomiota jo yksikköä suunniteltaessa. Yksi työntekijä kertoi, että heidän yksikkönsä pohjaratkaisu on vähän putkilomainen, mikä tuo haastetta sisustukseen, mutta hän näkee kuitenkin, että se on sisustettu niin kodinomaiseksi kuin on mahdollista.

Myös yksikön sijainti ja piha vaikuttaa kodinomaisuuteen. Kolme neljästä nuoresta näki pihan ja paikkakunnan riittävän heille. Paikkakunta ei ole kovin iso, mutta kaikki tarpeellinen on silti lähellä. Pihalla oli tarpeeksi aktiviteetteja, mutta yksi nuorista kritisoi sitä, että ulkona ei saanut liikkua vapaasti vaan piti kysyä ohjaajalta lupa joka asiaan. Yksi nuorista oli sitä mieltä, ettei paikkakunnalla ole yhtään mitään, mutta piha ”ihan menee”.

”No eihän täällä oikeen mitään oo... et en tiä... ei tääl oo oikeastaan yhtään mitään.” (Nuori 2)

”Ne on tehty kodinomaisiksi, että tota ku mä itte olin oikee semmoses laitokses laitokses, niin se oli oikeesti niinku laitostatot ja kaikki. Tuolla kuitenkin on tehty et ku sinne mene niin se näyttääki siltä et se ei oo... Se pilaa kodinomaisuuden ku pitää jokaiseen kysyä lupa. ’Saa-daanko mennä pelaa futista tai käyttää trampoliinia’ Et se tekee tästä laitospäisen ku me ei saada liikkua täs omas pihas.” (Nuori 1)

Työntekijät näkivät yksikön sijainnin hyvänä, sillä sieltä olivat ison kaupungin houkutukset kaukana, mikä taas loi tietyllä tapaa turvallisuutta yksikön arkeen ja nuorillekin. Työntekijät ottivat puheeksi myös sijainnin nuorten karkaamisen kannalta, sillä pienemmältä paikkakunnalta on vaikeampi lähteä kovin kauaksi.

Työntekijöiden vaikutukset yksikön kodinomaisuuteen. Kyselin työntekijöiltä, miten he itse yrittävät vaikuttaa lastensuojeluyksikön kodinomaisuuteen. Osa työntekijöistä ei ajattele sitä mitenkään tietoisesti kiireisen arjen keskellä. Yksi työntekijöistä mainitsi kuitenkin omaohjaajareissut ja ajan antaminen nuorille. Myös yhteistyö vanhempien kanssa on asia, johon voi panostaa, ja joka tuo kodinomaisuutta nuorelle. Hänen mielestään se rauhoittaa nuortakin, kun nuori tietää, että työntekijät tekevät kaikkensa heidän vanhempiansa kanssa, eikä heillä ole salaisuuksia keskenään. Silloin myöskään nuori ei pääse valehtelemaan työntekijöiden tai vanhempien välillä, jos työntekijät ja vanhemmat tekevät tiivistä yhteistyötä. Yksi työntekijä mainitsi myös sen, että hän antaa vanhemmille tilaa yksikössä, kun he tulevat katsomaan nuorta. Yksi työntekijä oli sitä mieltä, että se työntekijän oma olemus on tärkeässä osassa kodinomaisuuden edistämisessä. Hänen mielestään on hyvä jättää sellainen turha ”nassutus” pois, eikä olla liian ”nuttu tiukalla”. Naistyöntekijät kiinnittivät huomiota myös sisustukseen kodinomaisuuden lisäämiseksi.

6.3 Kodinomaisuutta estävät asiat lastensuojeluyksikössä

Yksikön luonteeseen liittyvät asiat. Haastatteluista kävi ilmi, että kodinomaisuutta yksikössä estää asiat, jotka vain kuuluvat lastensuojeluyksikön luonteeseen. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi ihmisten vaihtuvuus ja yhteisössä eläminen. Yksikössä vaihtuu ihmiset aika usein, tulee uusia nuoria, uusia työntekijöitä, työharjoittelijoita ja kesätyöntekijöitä. Uusiin ihmisiin tutustuminen vie aina oman aikansa ja se tietyllä tapaa estää sitä kodinomaisuutta, kun nuoret eivät voi olla rennosti, jos koko ajan on uusia ihmisiä paikalla, joihin täytyy tutustua.

”No tää porukka ja vaihtuvuus, vaihtuva porukka, nuoret, työntekijät, tutustuminen, tutustuminenhan on raskasta. Toki nuorillakin on et yhtä tai kahta kerralla joutuu mut sekin voi niinku omalla tavalla voimia viedä sitten, että joutuu aina joko uuden aikuisen tai uuden nuoren kanssa tutustumaan, ku eihän silloin voi olla rennosti tai ainahan se oman aikansa ottaa. Et kiva, kun on pitkiä sijoituksia, et siinä pystyy rauhoittumaan sekä sijoitetut nuoret että... tietysti työntekijöiden vaihtuvuus, mutta niille nyt ei voi mitään.” (Työntekijä 4)

Pääasiassa nuoret näkivät työntekijät positiivisena asiana ja tuomassa turvaa yksikköön, mutta yhden nuoren mielestä työntekijöitä oli liikaa päivän aikana ja se

esti hänen mielestään kodinomaisuutta. Hänen mielestään yksikössä liikkui muutenkin päivän aikana liikaa ihmisiä, eikä hän pitänyt siitä, että esimerkiksi opiskelijat tulevat tutustumaan yksikköön. Hän perusteli sitä sillä, että yksikkö on heidän kotinsa, eikä niiden tarvitse tulla yksikköön tuijottamaan heitä. Yksi nuorista sanoi, että heidän yksikössään ikäjakauma estää kodinomaisuutta, sillä hänen mielestään ei voi oikein tehdä mitään, kun on niin eri-ikäistä porukkaa.

”No justiin se, että siellä liikkuu kaikkia ihme tyyppejä ja sata työntekijää päivässä. Tän pitäis olla mun koti, ei kotonakaan hyppää kymmentä työntekijää päivässä.” (Nuori 1)

Yhden työntekijän mielestä yhteisössä eläminen vaikuttaa siihen, ettei pystytä niin yksilöllisesti huomioimaan aina kaikkia lapsia ja nuoria. Yhteisössä on esimerkiksi sellaisia sääntöjä, jotka koskevat kaikkia. Yhteisössä eläminen vaikuttaa siihen, että jos yksi nuori ei käyttäydy hyvin, niin joskus kaikki muutkin siitä kärsivät. Tämän asian yksi nuori mainitsi ongelmallisena, sillä hän omien sanojensa mukaan käyttäytyy hyvin ja haluaisi sen mukaista kohtelua kuten enemmän vapautta. Yksi työntekijä mainitsee säännöt, jotka yksikössä liittyvät esimerkiksi tietokoneen, kännykän ja television käyttöön. Hän näkee pelkästään hyvänä asiana sen, että näitä elektroniikkalaitteita ei ole öisin nuorten huoneissa, mutta näkee sen silti estävän kodinomaisuutta. Monissa kodeissa, kun saa öisin katsoa televisiota tai pelata videopelejä. Myös kaksi nuorta mainitsi tietokoneen käyttöön liittyvät säännöt kodinomaisuutta estäväksi asiaksi. Toinen nuorista ottaisi kokonaan tietokonevuorolistan pois, jolloin täytyisi käydä kysymässä lupa ohjaajalta ja olla siinä sen verran, kuin ohjaaja antaa luvan. Toisen mielestä taas tietokoneella saa olla yksikössä liian vähän aikaa (yksi tunti), kun esimerkiksi kotona saisi olla koko päivän.

Lastensuojeluyksikössä eläminen vaikuttaa myös osaltaan nuoriin siinä mielessä, että erään työntekijän mielestä heissä näkyy laitostuminen nopeasti. Nuoren täytyy taipua niihin yksikön sääntöihin ja elämiseen yhteisössä, että tietyllä tapaa nuoren persoonallisuus häviää. Ei enää voi olla se sama nuori, joka sai vapaasti tehdä, mitä halusi kotona, koska vanhemmat eivät asettaneet rajoja.

”Ei, kyllä sen pitää taipua tähän vähä niinku kaikki muutkin. Ja sen takia se nuori varmaan onkin täällä ku se on ollu liikaa se oma itsensä ja se on hakenu, ei oo kotona vanhemmat pystyny luomaan rajoja, niin tavallansa se persoonallisuus alkaa siitä pikku hiljaa katoamaan, että

niin sanottu laitostuminen näissä nuorissa aika äkkiä näkyy.” (työntekijä 2)

Nuorten mielestä yksikössä voi olla oma itsensä, mutta yksi nuori kertoi, ettei hän aina ole. Hän ei kuitenkaan osannut kertoa syytä sille, miksei ole. Työntekijät olivat sitä mieltä, että tietyssä määrin yksikössä voi olla oma itsensä, mutta kyllä nuoret paljon esittävät varsinkin, kun uusia nuoria tulee yksikköön. Omana itsenä oleminen vaatii aikaa.

”No ajan kanssa kyllä. Monilla valitettavasti on semmonen kuori kasvatettu jo sen takia, että taustalla on niin monenlaisia kommelluksia, jotka paistaa siinä, ettei heti pysty luottamaan niihin aikuisiin, mutta ajan kanssa kyllä pystyy.” (Työntekijä 1)

”No kyllä mun mielestä, mutta tietysti meidänkin yksikössä on suurin osa murrosikäisiä et kyllä niissä näkyy se, että ne vielä hakee sitä, mitä ne oikeasti on. Toisilla on tarve esittää enemmän kuin toisilla, mutta ettei siihen periaatteessa mitään estettä oo meidän yksikön puolelta, et enemmänkin ne kriiseilyt liittyy tuohon ikään kun haetaan omaa itseänsä vielä.” (Työntekijä 5)

Toisaalta yksi työntekijä mainitsi myös sen, että usein nuoret etsivät vielä sitä omaa paikkaansa ja omaa identiteettiään, niin ehkä sekin tuo sitä epävarmuutta, ettei ehkä uskallakaan olla oma itsensä.

Lastensuojeluyksiköissä on yleensä toimisto, joka on työntekijöiden aluetta, eikä nuorilla ole sinne lupaa mennä yksistään. Tämä saattaa estää kodinomaisuuden kokemusta. Toimisto myös luo tietynlaisia mielikuvia nuorille, sillä jos työntekijä käskee nuoren toimistoon, se yleensä tarkoittaa keskustelua positiivisista tai sitten negatiivisista asioista. Yksi nuorikin mainitsi toimiston haastattelussa ja kertoi, että häntä alkaa ahdistaa heti kun toimiston ovi laitetaan kiinni. Hän oli sitä mieltä, että työntekijöiden tulisi mennä nuoren omaan huoneeseen juttelemaan. Yksi työntekijä mainitsi myös yötyöntekijät, jotka estävät sitä kodinomaisuutta, sillä ei kenenkään kotona aikuiset valvo yötä vaan hekin ovat yövaatteissa ja nukkuvat.

Haastatteluista kävi ilmi se, että joidenkin nuorien on vaikea puhua asioistaan työntekijöille, koska he kirjoittavat kaiken raporteihin. Työntekijän mielestä olisi vastuutonta olla kirjoittamatta asioita, jotka ovat oleellisia nuoren kannalta. Hän

kuitenkin ymmärsi asian, eikä hän itsekään pitäisi siitä, että kaikki työntekijät lukisivat hänen asioitaan. Myös yksi nuori mainitsi nämä raportit ongelmallisena. Häntä ahdistaa se, kun hänen kaikki asiat kirjoitetaan raporteihin ja esimerkiksi annetaan kuukausiraportti hänelle luettavaksi, jossa on hänen kuukauden onnistumiset ja epäonnistumiset.

Ihmissuhteet ja työntekijöiden asenne. Yhden nuoren mielestä kodinomaisuutta estävät välillä työntekijät, sillä he saattavat edellisenä päivänä luvata jotain, mutta seuraavana päivänä he ovatkin ihan eri mieltä asiasta. Myös jos työntekijällä on hyvä päivä, he vastaavat kaikkeen hyvin, mutta jos on huono päivä, niin he eivät aina anna lupaa mennä esimerkiksi kylille, vaikka nuori olisi käyttäytynyt hyvin. On myös työntekijäkohtaista, kuinka kauan saa olla kylillä. Joskus joku työntekijä antaa neljä tuntia aikaa olla kylillä, mutta joku toinen työntekijä saattaa antaa vaan puoli tuntia. Myös toisen nuoren mielestä työntekijät liittyivät kodinomaisuuden estämiseen, sillä hänen mielestään työntekijöiden tulisi joustaa enemmän yksikön arjessa. Esimerkiksi kesällä kaikki nukkumaanmenoajatkin ovat tarkkoja, eikä niistä voi joustaa. Hän myös kertoi, ettei työntekijöillä ole vanhemmille nuorille enää aikaa, sillä työntekijöiden ajan vie nuoremmat lapset sekä myös sellaiset nuoret, joilla on enemmän ongelmia. Myös toinen nuori mainitsi haastattelussaan tämän asian, että sellaiset nuoret, jotka käyttäytyivät hyvin, jäivät vähemmälle huomiolle. Tosin nuoret olivat siitä asiasta puhuneet työntekijöille ja siihen asiaan alettiin kiinnittää huomiota heidän yksikössään.

”...ja sitte jos niillä (ohjaajilla) on hyvä päivä niin ne vastaa kans hyvin, mut sit jos joskus menee ja pyytää kylille, niin joskus ne sanoo et ei et sä tänään mee minnekään, et (yksikön nimi)ilta, vaikka ei oo ollu kauaa kylillä ja kaikki on menny hyvin, niin ne voi vaan sanoa noin.” (Nuori 3)

Yksi työntekijä mainitsi, että kodinomaisuutta estää se, että työntekijät liikaa päättävät, mitä tehdään, eikä nuorten mielipiteitä kuunnella. Myös se vaikuttaa kodinomaisuuteen negatiivisesti jos ei ole yksikössä sitä yhtä turvallista aikuista tai jos esimerkiksi omaohjaaja työskentely ei jonkun nuoren kohdalla toimi. Yksi työntekijä mainitsi, että myös vanhemmat voivat olla kodinomaisuuden esteenä. He voivat kapinoida sitä vastaan, ettei lapsi tai nuori saa kokea yksikköä hyväksi pai-

kaksi. Vanhemmat ikään kuin kokevat sen omana huonoutena, jos lapsi viihtyy yksikössä.

Sekä nuoret että työntekijät kokivat ilmapiirin vaihtelevana. Yksikön ilmapiiri vaihtelee sen mukaan, ketä nuoria on talossa ja ketä työntekijöitä on töissä. Sekä yksi nuorista että työntekijöistä mainitsivat, että yksikön ilmapiiriin vaikuttavat myös nuorten oma käytös. Jos joku käyttäytyy huonosti, se vaikuttaa sekä yksilön että usein myös koko yhteisön ilmapiiriin ja arkeen. Myös ikähajonnan ja samanmielisyyden nuorten keskuudessa nostettiin esille sekä yhden työntekijän että yhden nuoren haastattelussa. Jos yksikössä on paljon eri-ikäisiä ja liian erilaisia lapsia ja nuoria, se vaikuttaa ilmapiiriin negatiivisesti.

”Se ilmapiiri riippuu paljolti siitä, että mitenkä ne lapset itte käyttäytyy, että kyllä niinku lastensuojeluyksikössä onneksi vielä on sekin mahdollisuus, että voi olla tympeää. Sitä ei ole vielä lastensuojelulailla kielletty, ettei saisi olla tympeää. Se kuuluu kasvatukseen, et jos käyttäytyy huonosti, niin ei silloin hymyillä ja taputella olkapäälle vaan silloin ollaan tympeänä. Et se ilmapiiri on ihan riippuvainen siitä miten menee. Ja kyllä niinku henkilökunnan ammattitaitoa on se, että sitä ilmapiiriä osataan pitää semmosena mitä ne tilanteet vaatii.” (Työntekijä 1)

”... ja jokainen nuori tietysti kokee sen omalla laillansa, et kuinka viihtyy. Totta kai ne paljon tuottaa semmosta, että tää lastensuojeluyksikö on paska paikka, mutta niin sen vähän pitää ollakin, et se koti ois kuitenkin se ykkösasia, se tärkein paikka.” (Työntekijä 5)

”No riippuu tosi paljon nuorista ja ohjaajista, millainen ilmapiiri meillä on. Meillä on joka päivä erilainen. Se riippuu niinku, meillä on ohjaajat jotkut, joista kukaan nuori ei tykkää ja sit ku se tulee töihin, niin se vaikuttaa tahtomattaankin siihen ilmapiiriin, et joko se on tiukka tai sit se on ihan jostain asiasta meille maininnu, et jotenkin sanonu et kaikki on niinku kilahtanu. Mut sen kyl näkee, et meillä on nuoret silloin pihalla tai kaikki niinku kauheet määrät kämpis.” (Nuori 1)

Yksi nuori näkee, että yksiköissä on aina asetelma ohjaajat vastaan nuoret, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että puheenaiheet vaihtuvat, kun ohjaajat tulevat paikalle, ja nuoret tietyllä tapaa suojaavat itseään. Nuoren mielestä tämä johtuu ehkä siitä, että ohjaajat eivät vietä tarpeeksi aikaa nuorten kanssa vaan istuvat toimistossa. Yhden nuoren mielestä muut nuoret ovat kaksinaamaisia ja puhuvat toisistaan pahaa selän takana, mutta kuitenkin esittävät toisilleen kavereita. Hän näkee myös

sen, että vanhemmat nuoret ”sorsivat” nuorempia. Yksi nuori näki suhteet muihin nuoriin sellaisena, että niiden kanssa on vaan pakko tulla toimeen. Hän oli myös sitä mieltä, ettei omaohjaajalla ole hänelle aikaa. Yksi nuorista korosti sitä, että on todella tärkeää, että omaohjaaja on sellainen, jonka kanssa toimii henkilökemiat. Hän ei myöskään pidä siitä, että jos menee ohjaajalle puhumaan, että ohjaaja alkaa päteä asioissa.

6.4 Kehitysideoita lastensuojeluyksikköön

Rajat ja luottamus. Nuorten kehitysideat olivat aikalailla samoilla linjoilla, sillä heidän mielestään joitain sääntöjä pitäisi ottaa pois. Yksi nuorista mainitsi, että yksikön nuoret vaihtuvat kuitenkin niin usein, eikä sääntöjä oteta pois, vaikka uudella porukalla asia ehkä toimisi hyvin. Yksi nuorista mainitsi, että ohjaajilla tulisi olla yhtenäisemmät säännöt, sillä esimerkiksi ohjaajasta riippuen saa luvan tai enemmän aikaa esimerkiksi kylillä oloon. Yksi nuorista oli sitä mieltä, että sellaisille nuorille pitäisi antaa enemmän vapautta, jotka käyttäytyvät hyvin eivätkä ”töppäile”. Hän koki, että oli saanut jo paljon vapautta, mutta hän haluaisi vielä enemmän. Hän myös mainitsi sen, että jos joku muu nuori ”töppää” niin se vaikuttaa myös häneen, vaikka hän olisi käyttäytynyt hyvin.

”...Ohjaajat ajattelis itte, että se ei oo niitten työpaikka vaan ne ajattelis, että miten ne itte haluaa kotona elää et haluisko ne tehdä omille lapsilleen tollasia sääntöjä. Niinku koska varmasti moni ohjaaja olis varmaan sitä mieltä itekki, ettei tää nyt ihan näin mee, eikä tarttis mennä. Et jos ne oikeesti aattelis, mitä ne itte haluaa et millaisiin sääntöihin ne itte vois tukeutua, eikä vaan et ne laittaa meille sääntöjä ja olettaa et nuoret toteuttakaa nää piste. Vaan ajatella sitä et pystytäkös me itte edes toteuttaa? Haittaisko se meidän arkea?” (Nuori 1)

Yksi nuori oli sitä mieltä, että työntekijöiden tulisi ajatella asioita enemmän nuorten kannalta ja haastoi työntekijöitä miettimään millaisia sääntöjä he itse noudattaisivat tai laittaisivat omille lapsilleen. Yksi nuorista oli kuitenkin pääosin tyytyväinen yksikköön, vaikka hänen mielestäänkin joitain sääntöjä voisi ottaa pois. Hän sanoi yksikön olevan ”valmis paketti”, eikä keksinyt suurempia kehitysideoita.

Osallisuus. Yhden työntekijän mielestä kehitysideoita tulisi kysyä nuorilta. Hän sanoo, että heidän yksikön nuoret ovat esimerkiksi kyselleet erilaisia vapaa-ajan aktiviteetteja kuten biljardipöytää. Nämä asiat ovat riippuvaisia resursseista. Yksi työntekijä mainitsi, että yhteisöllisyyttä tulisi lisätä ja nuorille pitäisi antaa enemmän vastuuta. Hän kertoi esimerkkinä, että yksi nuorista olisi päävastuussa esimerkiksi siivouksesta, joka jakaisi töitä muille nuorille niin, että asiat tulisi hoidetuksi. Työntekijä oli muutenkin sitä mieltä, että yksikkö tulisi olla enemmän portaittainen eli jos nuori käyttäytyy hyvin, niin sitä kodinomaisemmaksi yksikön pitäisi hänen kohdallaan muuttua. Hän vertasi näkemystään kuntoutuksen portaisiin. Näen tässä ajatuksessa yhtäläisyyttä yhden nuoren näkemyksiin. Nuoren mielestä niille nuorille pitäisi antaa enemmän vapauksia, jotka käyttäytyvät hyvin.

Yhden työntekijän mielestä lastensuojeluyksikön kehittäminen kodinomaisempaan suuntaan riippuu täysin siitä, minkä takia lapsi on sijoitettu yksikköön. Hänen mielestään sellainen nuori, joka on vaan niin mahdoton, ettei vanhemmilla ole voimavaroja asettaa rajoja, niin sellaisella nuorella tulisi yksikössä olla kovat rajat ja häntä pitäisi opettaa tottelemaan aikuisia ihmisiä. Kun taas sellainen nuori, jolla on käynyt niin sanotusti huono tuuri, että vanhemmat ovat esimerkiksi päihderiippuvaisia, niin siinä kohtaa työntekijä haluaisi enemmän kodinomaisuutta.

”...mut se on vähän semmonen kaksipiippuinen juttu... en nyt sano, et jos sun muksu ei usko vanhempia et pitäis olla kamalampaa, et ei, siinä menee ehkä vähän vikaan... että kyllä niinku kodinomaisuutta tietysti kaikille toivoo ja haluaa ja että on kodinomainen ympäristö ja sellainen.” (Työntekijä 4)

Yksi työntekijä pohti sitä, että ei olisi lainkaan huono asia, jos iltatyöntekijöitä olisi kahden sijaan kolme. Näin olisi nuorille enemmän yksilöllistä aikaa. Hänen mielestään voisi olla myös erillinen kirjallisten töiden päivä, sillä hän näki, että tietokoneella istuminen vei nuorilta aikaa. Toisaalta hän kyllä oli sitä mieltä, että sen tietokoneen voi välillä jättää rauhaan ja mennä viettämään aikaa nuorten kanssa.

Nuoret kokivat yksikössä osallistumisen ja vaikuttamisen jokainen eri tavalla. Yksi nuorista oli yksikön vanhin, ja koki, että sen takia häntä kuunnellaan enemmän. Yksi nuorista kertoi oman käyttäytymisen vaikuttavan siihen, minkä verran hän saa mitä haluaa. Yksi nuorista kertoi, että häntä kuullaan, mutta ei suuremmissa asi-

oissa. Yksi nuorista taas koki, että ohjaajat liikaa päättävät hänen asioistaan esimerkiksi tulevaisuuteen liittyen, mihin hän menee kouluun, mihin muuttaa ja niin edelleen. Yksi nuorista lisää vielä, että jos yksikössä on hiljaa, niin sellaisen päälle vaan tallotaan.

”... Ne voi antaa mulle niinku neuvoja, mut ne ei voi päättää mun puolesta. Ne ei voi päättää mihinkä mä muutan. Jos mä haluan Lahteen muuttaa, niin mä muutan Lahteen. Ne voi sanoa mulle et joo neuvoa, et se on niin kaukana et sä saattaisit meidän mielestä tarvita tukiverkkoa, mut ku ne ilmottaa sen aina sillee et ’sulla ei oo siel ketään, kuka sua sitte neuvoo, ethän sä siel yksin pärjäis’...” (Nuori 1)

Yksi nuorista vielä koki, että työntekijät ovat aika paljon päättäneet kesäloman reissuista, minne mennään, eikä niistä aina jousteta. Sitten työntekijät saattavat miettiä, miksi nuoret ovat pahalla päällä. Yksi työntekijäkin kertoi tästä samasta aiheesta, että nuorten pitäisi enemmän saada päättää asioista, mitä yksikössä tehdään. Hän ei tiedä onko sitä heidän yksikössä paljon, mutta välillä saattaa olla tilanne, että työntekijä on innostunut tekemään jotain, mutta nuoria ei voisi vähempää kiinnostaa. Haastateltavan mielestä nuoria ei voi väkisin kiskoa mukaan sellaisiin, mitä ei ole pakko tehdä.

”...Esimerkiksi nuoret ovat koko päivän kinuneet kylille, mutta sitten kahden aikaan ilmoitetaan et mennäänkin shoppailemaan, et mistähän sit johtuu, että nuorilla on naama nurinpäin?” (Nuori 1)

Muuten työntekijät olivat sitä mieltä, että nuoria kuunnellaan niissä asioissa, missä voidaan. Joskus kuitenkin aikuisen on päätettävä asioista. Työntekijät eivät kuitenkaan kieltäneet sitä, ettei nuoria voisi kuunnella vielä enemmän. Yhden työntekijän mielestä nuorille pitäisi antaa vastuutakin enemmän yksikössä.

”...Mutta totta kai aina pystyy vaikuttaa ja se on jo vaikuttamista et miten käyttäytyy. Sillähän lailla nyt kaikkeen pystyy vaikuttamaan et työskenteleekö itse niiden omien tavoitteidensa mukaisesti vai ei.” (Työntekijä 1)

”Kyllä niitä kuunnellaan, mutta se on vielä et siinä pitäis antaa enemmän siimaa nuorelle, että se pystyis sille tekemään että vastuuttaa ja niitä vastuuhenkilöitä, niitä lisätä, että ihan selkee systeemi ois siinä löydettävissä, mutta ei se tällä hetkellä mee niin.” (Työntekijä 2)

”... Jotkut asiat on sellaisia, mitkä aikuiset vaan joutuu päättämään, mutta mun mielestä sellaiset asiat, mihin niillä on mahdollisuus vaikuttaa, niin kyllä mun mielestä saa hyvin äänensä kuuluviin ja kysytään aina nuorten mielipidettä heitä koskevissa asioissa.” (Työntekijä 5)

Yksi työntekijä antoi esimerkin siitä, missä asioissa nuorta kuunnellaan. Heidän yksikössään nuorten toivomuksesta iltapala siirrettiin puoli yhdeksään. Nuoret kuitenkin huomasivat, ettei se toiminut, koska kaikilla oli jo sitä ennen nälkä, niin se siirrettiin takaisin kahdeksaksi. Monet työntekijät mainitsivat yhteisöpalaverit, joissa nuorta kuunnellaan, ja yritetään antaa myös niille hiljaisemmillekin nuorille puheenvuoro. Yhden työntekijän mielestä kuitenkin hiljaisemmat persoonat eivät saa omaa ääntään kuuluviin yksikössä tarpeeksi.

Fyysiset puitteet. Yksi työntekijä oli sitä mieltä, että yksikön täytyy kehittyä koko ajan, sillä yksikön nuoret ja ikätaso vaihtuvat myös. Myös sisustukseen aina voi vaikuttaa. Yksi työntekijä pohti sitä, että jos yleisiin tiloihin esimerkiksi veisi tavaroita kuten leluja ja kirjoja, kuinka kauan ne pysyisivät ehjinä?

Huoneiden äänieristykseen voisi kiinnittää enemmän huomiota, sillä yksi nuori ja yksi työntekijä olivat sitä mieltä, että yksikön seinät ovat kuin paperia. On nuori-kohtaista, minkä verran yksityisyyttä ja omaa tilaa tarvitsee, mutta yksikön tulisi kuitenkin taipua jokaisen sijoitetun nuoren tarpeisiin, minkä vuoksi äänieristykseen olisi hyvä kiinnittää enemmän huomiota.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Koti on monimutkainen, ristiriitainen ja vaikeasti selitettävissä oleva käsite, mikä kävi ilmi myös tutkimuksestani. Työntekijät määrittelivät kodin selkeämmin ja varmemmin kuin lastensuojeluyksikössä asuvat nuoret. Kodin määrittelyyn vaikutti nuorilla sen hetkinen elämäntilanne tai se, ettei koskaan ole ollut kunnollista kotia. Nuoret osasivat kuitenkin kertoa asioita, mitä he liittäisivät kotiin. Työntekijöiden ja nuorten kotikäsitteistä nousi esille turvallisuus. Kodin kuuluu olla turvallinen ja se on tietynlainen pakopaikka. Kodissa saa olla rauhassa ja siellä kerätään voimavaroja. Kotiin kuuluvat myös tärkeät ihmissuhteet ja hyvä ilmapiiri, jotka tuottavat sitä kodin tuntua. Ilman fyysisiä asioita ei kuitenkaan ole kotia, siksi esimerkiksi sisustus kuuluu tärkeänä osana kotiin. Monien työntekijöiden vastauksista kävi ilmi, että lastensuojeluyksikössä asuvien nuorten kotikäsitteet ovat aika rikkinäisiä. Monet nuoret ovat rikkinäisistä kotioloista, ja nuoret ovat saattaneet asua monessa eri yksikössä elämänsä aikana.

Lastensuojeluyksikössä asuvilla nuorilla voi olla monta kotia yhtä aikaa: äidin luona, isän luona, isovanhempien luona ja lastensuojeluyksikössä. Myös lastensuojeluyksikkö voi tuntua joillekin kodilta, vaikka he eivät ehkä siitä ääneen puhukaan kotina. Työntekijöiden haastatteluissa ei ilmennyt yhtä työntekijää lukuun ottamatta, että nuorella voisi olla kaksi tai useampi paikka, jonka kokee kodiksi. Se sulkee esimerkiksi sen vaihtoehdon pois, että nuorella voisi olla koti sekä vanhempien luona että lastensuojeluyksikössä. Yhdessä haastattelussa työntekijä kertoi, että nuoren kanssa saatetaan puhua, että on kaksi kotia, kun vanhemmat asuvat erillään. Työntekijät olivat yhtä lukuun ottamatta sitä mieltä, ettei lastensuojeluyksikkö voi olla nuorelle koti, eikä siitä pyritä tekemäänkään kotia. Työntekijät olivat sitä mieltä, että nuoren koti on se, missä hän on kasvanut, missä vanhemmat asuvat, eikä sitä voi syrjäyttää. Lastensuojeluyksikön tehtävä on kuitenkin tehdä töitä sen eteen, että nuori voisi palata takaisin kotiin. Salon (2011, 38) tutkimuksen nuoret pitivät yksikköä kakkoskotina.

Reinikainen (2009, 143) on sitä mieltä, että kodinomaisuutta voidaan pitää yhtenä tärkeänä piirteenä lastensuojeluyksiköille, mutta perheenomainen se ei ole, eikä siihen tule pyrkiäkään. Hänen tutkimuksessaan nuorisokotiin tyytyväiset nuoret

perustelivat tyytyväisyytensä sen kodinomaisuudella. Ne nuoret, jotka eivät olleet tyytyväisiä, olivat sitä mieltä, että ”laitos on aina laitos”, jolloin sitä ei voinutkaan tuntea kodiksi. Reinikaisen mielestä sellaisten nuorten kohdalla, jolla ei ole kotia tai ei tunne kodiksi mitään muutakaan paikkaa, on tärkeää tukea nuoren johonkin kuulumisen tunnetta ja sitä kautta tukea hänen hyvinvointiaan kodinomaisella lastensuojeluyksiköllä. Levin (2004, 279) ajattelee, että lastensuojeluyksikkö tulisi ymmärtää ”keinotekoisena” kotiympäristönä, jossa työntekijöiden tehtävänä on toimia yhteiskunnallisten ja inhimillisten arvojen opettajina ja pitää nuorista huolta. Kotia yksiköstä ei kuitenkaan saa, sillä se on kuitenkin työntekijöille työpaikka ja monelle nuorelle se on vieras, pelottava ja nöyryyttävä paikka elää erilaisten rajoitustoimenpiteiden takia. Yksikön sisällä saattaa ilmentyä laitostumista ja nuorten kanssa työskentely saattaa olla vain nuoren käyttäytymisen kontrollointia. Myös Vilko (1997, 179–181) pohtii sitä, voiko laitos olla koti kenellekään. Hän tarkastelee laitosasumista vanhusten näkökulmasta. Vilko näkee laitosasumisen omassa kodissa asumisen vastakohtana, vaikka laitosasumista yritetäänkin erilaisin keinoin saada kodinomaisemmiksi. Vilko pohtii, miten oman kodin ja laitosasumisen kuilua voisi pienentää ja mitä tarvitaan laitosasumiseen, jotta se voisi olla koti tai tulla kodiksi.

Tutkimuksessani nousi esille myös nuorten lähtökohdat eli sijoituksen syyt, jotka vaikuttavat siihen, kokeeko nuori yksikön kodikseen vai ei. Se on aivan eri asia, onko nuori sijoitettu hänen vanhempiansa alkoholiongelman takia vai esimerkiksi oman käyttäytymisen takia. Tutkimukseni nuoret olivat pääasiassa sitä mieltä, että sellainen nuori, joka on sijoitettuna yksikköön siksi, ettei voi asua enää kotona syystä tai toisesta, kokee yksikön kodikseen useammin kuin oman käyttäytymisen takia sijoitettu nuori. Myös Salon tutkimuksessa (2011, 38) nousi esille nuorten lähtökohdientien ja oman asenteen merkitys yksikön tuntemisena kotina.

Vaikka nuori ei kokisi yksikköä kotinaan tai arvostaisi yksikköä siellä asuessaan, niin yksiköllä on kuitenkin tärkeä merkitys nuoren elämään. Tämä käy ilmi esimerkiksi siinä, että monet nuoret tulevat sijoituksen päätyttyä tervehtimään ja juttelemaan, jos näkevät yksikön työntekijän esimerkiksi kaupungilla. Myös jotkut nuoret tulevat käymään ihan yksikössäkkin ja tervehtimään jotain tiettyä työntekijää. Tutkimuksestani käy ilmi, että haastattelemani nuoret eivät ainakaan kielteisesti suh-

tautuneet yksikössä vierailuun sijoituksen päätyttyä. Ensisijaisesti he kuitenkin olivat sitä mieltä, että he tulisivat katsomaan yksikköön jääneitä kavereitaan, jotka olivat sijoitettuna heidän kanssa yhtä aikaa.

Tutkimukseni mukaan kodinomaisuutta edistää rajat, rutiinit ja aikuisen läsnäolo sekä fyysiset puitteet. Voisi kai sanoa, että niin oikeassa kodissakin kuin lastensuojeluyksikössä tarvitaan rajoja ja rakkautta. Rajat ja rutiinit tuovat turvallisuutta nuorille ja he tarvitsevat luotettavan aikuisen läsnäoloa. Aikuisen läsnäolon tärkeydestä kertoo esimerkiksi se, että nuoret kokivat yksikön turvalliseksi paikaksi juuri työntekijöiden ja yksikössä olevien ihmisten vuoksi. Kun ihmisiä on koko ajan liikkeellä ja öisinkin yötyöntekijä valvoo, se tuottaa turvallisuutta nuorille, eikä heidän mielestään heille voi yksikössä sattua mitään, kun työntekijät puuttuvat siihen heti. Myös Laitisen tutkimuksessa (2006, 60) lastensuojeluyksikössä asuvat nuoret kokivat yksikön turvalliseksi paikaksi, mikä johtui usein työntekijöiden läsnäolosta ja siitä, että he ovat saatavilla esimerkiksi jos sattuu jotain.

Eniten tutkimuksessani nousi esille ilmapiiri, joka vaikuttaa yksikön viihtyvyyteen ja kodinomaisuuteen. Sekä nuoret että työntekijät näkivät ilmapiirin vaihtelevana ja se riippui siitä ketä oli paikalla. Näin ollen yksikön ilmapiiriin vaikuttavat sekä nuoret että työntekijät. Pääasiassa nuoret tulivat toimeen keskenään, mutta työntekijöiden kanssa ei aina mennyt niin hyvin. Nuorten haastatteluista kävi ilmi, että sen huomaa, jos työntekijällä on huono päivä, eikä silloin työntekijä anna lupaa juuri mihinkään. Yksi työntekijä kiteytti hyvin työntekijän roolin yksikössä, sillä yksikön työntekijät tekevät töitä persoonallaan. Täytyy olla pelisilmää siihen, milloin täytyy olla vähän tiukempi ja milloin rennompia. Nuorten kanssa kannattaa myös karsia turha valittaminen pois, eikä heille voi esittää mitään. Luottamus kasvaa molemmin puolin yhteisellä ajalla, jota tulisi myös yrittää lisätä lastensuojeluyksiköissä. Olisi hyvä jos työntekijät viettäisivät mahdollisimman vähän aikaa toimistossa ja enemmän nuorten kanssa esimerkiksi katsomassa televisiota tai tekemässä ruokaa. Salo (2011, 40) oli kysynyt nuorilta sitä, mikä saisi heille kodin kokemuksen paikkaan, jossa he asuvat ja viettävät aikaansa. Nuorten vastauksista eniten nousivat esille yhteiset hetket, välittäminen ja kuunteleminen, vaikka he olivat sitä mieltä, ettei omaa kotia ja perhettä voi kukaan syrjäyttää.

Tutkimuksestani kävi ilmi, että yksikön arjen sujuminen ja toisaalta myös kodinomaisuus oli kiinni myös nuoren omasta käyttäytymisestä. Tämän mainitsivat monet työntekijät, mutta myös nuoret olivat tietoisia tästä. Jos noudattaa sääntöjä ja käyttäytyy muuten hyvin, niin saa enemmän vapautta ja työntekijät pystyvät luottamaan nuoreen paremmin. Kaksi nuorta mainitsi kuitenkin kolikon kääntöpuolesta; jos käyttäytyy hyvin, niin työntekijät eivät huomioi tarpeeksi vaan niiden aika menee joko pienempien lasten kanssa tai sitten nuorten kanssa, joilla on enemmän ongelmia.

Tutkimukseni mukaan kodinomaisuutta estää eniten lastensuojeluyksikön luonteeseen liittyvät asiat, joille ei aina voi tehdä mitään. Suurin tällainen asia on työntekijöiden ja nuorten vaihtuvuus sekä monet työntekijät päivän aikana. Tämä kävi ilmi myös Salon (2011, 40) tutkimuksessa, jossa sijaishuollossa asuvat nuoret kertoivat suurimmaksi epäkohdaksi jatkuvan muutoksen ja esimerkiksi työntekijöiden vuorotyön. Laitisen tutkimuksessa (2006, 61) kävi ilmi, että jotkut nuorista olivat sitä mieltä, että yksikössä asui ja työskenteli liikaa ihmisiä. Tämä vaikutti siihen, etteivät nuoret kokeneet yksikköä kodiksi. Myös Törrönen (1999, 103), joka on tutkinut lasten arkea laitoksessa, mainitsee sen negatiivisena asiana, että lasten arkeen laitoksessa kuuluu työntekijöiden vuorotyö. Lapset saattavat odottaa ja kysellä milloin joku heidän lempityöntekijöistään tulee töihin ja he saattavat odottaa lempityöntekijäänsä töihin esimerkiksi tiettyinä juhlapyhänä, ja pettyvät jos näin ei tapahdukaan. Myös yhteisössä eläminen on yksi kodinomaisuutta estävä asia, sillä silloin ei voi kaikkia ottaa huomioon niin yksilöllisesti kuin haluaisi. Joskus jos joku yksilö ”mokaa” niin koko yhteisö kärsii siitä seuraukset.

Tutkimuksestani kävi ilmi, että myös työntekijöiden asenne ja persoona voi olla kodinomaisuuden esteenä. Jos työntekijöillä on huono päivä tai hyvä päivä, niin se näkyy myös yksikön ilmapiirissä joko negatiivisena tai positiivisena asiana. Omaohjaaja on tärkeä henkilö sijoitetun nuoren elämässä, mutta jos tämä suhde ei toimi, niin se estää kodinomaisuutta. Työntekijät voivat myös liikaa päättää esimerkiksi yksikössä tehdyistä reissuista, eikä nuoria kiinnosta lähteä sinne. Yksi nuorista oli sitä mieltä, että lastensuojeluyksiköissä on aina asetelma nuoret vastaan työntekijät, jolloin nuoret esimerkiksi vaihtavat puheenaihetta, kun työntekijät tulevat paikalle, eivätkä päästä työntekijöitä lähelle.

Lastensuojeluyksiköissä voisi kehittää rajoja ja luottamusta, osallisuutta ja fyysisiä puitteita. Nuorten haastatteluista sai sen käsityksen, että säännöt ovat hyvä olla olemassa, mutta joitakin sääntöjä voisi vielä kehittää toimivammaksi. Yksi nuori oli sitä mieltä, että sääntöjen kehityksen on tapahduttava nuorien vaihtuessa, sillä uudella porukalla joku asia voisi toimia ilman sääntöjäkin. Työntekijöillä voisi olla myös yhtenäisemmät säännöt. Nuoret toivovat myös luottamusta työntekijöiltä, sillä jos he käyttäytyvät hyvin, niin he haluaisivat enemmän vapauksia. Tosin tässä taas tullaan siihen asiaan, että yhteisössä eläminen vaikuttaa myös niihin nuoriin, jotka käyttäytyvät hyvin, sillä jos yksi käyttäytyy huonosti niin joskus siitä saattavat kaikki kärsiä. Osallisuus on myös yksi yksiköiden kehittämiseksi, joka esiintyi sekä nuorten että työntekijöiden haastatteluissa. Nuoria pitäisi kuunnella enemmän esimerkiksi erilaisia reissuja suunniteltaessa ja aktiviteettien hankinnassa. Nuorten kanssa siis tarvitaan myös joustavuutta ja juuri sitä pelisilmää asioihin. Toisaalta yksi työntekijä mainitsi sen, että jos yhden kerran joustaa ja tekee poikkeuksen, niin nuoret vaativat sitä aina. Poikkeukset täytyisi myös koskea koko yksikköä, sillä nuoret helposti tulevat kateelliseksi jos joku toinen saa tehdä jotain poikkeuksellista ja itse ei saa. Myös fyysisiä puitteita voi kehittää kodinomaisemmiksi esimerkiksi jos nuori sisustaa omaa huonettaan tai työntekijät yleisiä tiloja. Laitisen (2006, 79) tutkimuksessa kehitysideoita yksikköön olivat yhteisöllisyyden lisääminen ja hyvän ilmapiirin rakentaminen, joiden tärkeys oli myös minun tutkimukseni tuloksina. Yhteisössä eläminen vaatii opettelua, mutta erityisen tärkeä rooli siinä on työntekijän vuorovaikutustaidoilla, persoonalla ja asenteilla.

Suurimmasta osasta työntekijöiden haastatteluista kävi ilmi, että kodinomaisuus on tärkeä asia yksikössä, mutta he kuitenkin kyseenalaistivat sen, onko tarvetta tai voiko enää mennä kodinomaisempaan suuntaan. He perustelivat sitä sillä, että jotain laitospaikkaisuutta täytyy lastensuojeluyksikössä olla, sillä nuoret ovat siellä sen takia, että kotona asiat eivät ole toimineet. Yhden työntekijän mielestä lastensuojeluyksikkö ei kuitenkaan ole mikään sirkus tai huvittelupaikka vaan siellä on oltava säännöt ja erilaiset rutiinit.

8 POHDINTA

Tässä luvussa pohdin omaa opinnäytetyötäni ja sen etenemisprosessia. Kerron myös, mikä opinnäytetyöni tekemisessä oli haastavinta ja mitä olisin voinut tehdä toisin. Lisäksi kerron omia näkemyksiäni tutkimusaiheeseen ja saatuihin tutkimustuloksiin. Mainitsen myös yhden jatkotutkimusaiheen, mikä jäi minua kiinnostamaan, kun se nousi yhden työntekijän haastattelusta.

Koti käsitteenä on haastava, sillä kotia pidetään usein niin itsestäänselvyytenä, ettei sitä erikseen määritellä. Niin kuin yksi tutkimukseni nuoristakin sanoi ”koti on koti, ei sitä voi määritellä”. Löysin kuitenkin mielestäni kattavan kuvauksen erilaisista näkökulmista kotiin liittyen. Koti liittyy yhteen fyysisen tilan ja tunnekokemuksen. Mielestäni Kivisen ja Lempisen (2010) näkemykset kodista tuomassa elämänhallintaa ja tukemassa nuoren identiteettiä ja itsetuntoa olivat todella mielenkiintoisia. Oma henkilökohtainen kodin määritelmä sisältää tunnekokemuksen ja tärkeät ihmiset. En kuitenkaan väheksy fyysisiäkään asioita kuten sisustusta ja asunnon värimaailmaa. Kodin täytyy miellyttää omaa silmää.

Tutkiessa kotia ei ehkä ensimmäisenä tule mieleen yhdistää lastensuojeluyksikköä ja kotia, mutta minä halusin sen tehdä. Suurin osa tutkimukseni työntekijöistä oli sitä mieltä, ettei lastensuojeluyksikkö ole kenenkään koti. Itse olin lukenut aikaisempia tutkimustuloksia esimerkiksi Laitisen (2006) ja Salon (2011) tutkimuksista, joissa kävi ilmi, että joillekin nuorille lastensuojeluyksikkö oli koti. Sen vuoksi en sulkenut tätä näkökulmaa pois omastakaan tutkimuksesta. Pääasiassa tutkin yksikön kodinomaisuutta, mutta kun tutkin lastensuojeluyksikössä asuvien nuorten kotikäsitteitä, niin koin tarpeelliseksi keskustella heidän kanssaan myös siitä, missä heidän kotinsa on. Jäin pohtimaan työntekijöiden kielteistä kantaa siihen, ettei lastensuojeluyksikkö voi olla nuorelle koti. Toisaalta ymmärrän ne lähtökohdat, että lastensuojeluyksikkö on vain väliaikainen asumus ja tietyllä tapaa yksikön täytyy olla laitostainen, mutta toisaalta pohdin sitä, viekö tällainen työntekijöiden asenne pois yksikön kodinomaisuutta? Annetaanko nuorelle mahdollisuus kokea lastensuojeluyksikkö myös kotina, jos hän niin kokee vai pidetäänkö sitä vääränä?

Tietyllä tapaa laitos on aina laitos, vaikka siitä yrittää kuinka kodinomaisen tehdä. Jouduin toteamaan tutkimustuloksia lukiessani, että lastensuojeluyksikössä tulee

aina olemaan laitosmaisia asioita kuten työntekijöiden vuorotyö tai toimisto. Kaikkiin asioihin ei välttämättä pysty vaikuttamaan, mutta joihinkin asioihin pystyy. Yhdeksi tärkeäksi kodinomaisuuteen vaikuttavaksi teemaksi nousi työntekijöiden tärkeys ja läsnäolo, mutta taas toisaalta kodinomaisuutta esti työntekijät. Työntekijän persoonalla ja käytöksellä on iso merkitys lastensuojeluyksikön ilmapiiriin ja sitä kautta kodinomaisuuteen. Tähän tulisi erityisesti kiinnittää huomiota esimerkiksi työntekijöitä valitessa, mutta myös silloin, kun itse on työntekijänä lastensuojeluyksikössä. Miten minä itse työntekijänä vaikutan tämän yksikön ilmapiiriin?

Lastensuojeluyksikössä nuorten kanssa keskusteltiin kodista tutkimukseni mukaan lähinnä kotilomien yhteydessä tai jos kotiolot jotenkin muuttuivat, mutta näen itse tärkeänä sen, että nuorten kanssa voisi keskustella yleisemmin kodista ja nimenomaan siitä nuoren omasta kotikäsituksesta. Mielestäni nuoren kanssa olisi hyvä siis keskustella siitä, miten nuori määrittelee kodin, missä kaikkialla nuori on asunut ja missä kaikkialla nuori kokee olevansa kotona. Näin nuorta voitaisiin ymmärtää paremmin ja lisätä kodinomaisuutta yksikössä. Esimerkiksi jos nuori on joutunut muuttamaan paljon pienenä vanhempien työn perässä, nuorelle turvallisuutta yksikössä tuo pysyvyys, josta hän on jäänyt pienenä paitsi. Jollekin nuorelle pulantuoksu saattaa tuoda kodikkuutta, koska mummolassa aina tuoksui pulla, niin silloin yksikössä voisi välillä leipoa pullaa. Kodikkuus saattaa syntyä pienistä asioista, joten siksi nuorten kotikokemuksien tunteminen yksilökohtaisesti on tärkeää.

Aloitin opinnäytetyöni joulukuussa 2012, jolloin kävin kirjastossa lainaamassa kirjoja tutkimuksen aiheeseen liittyen. Asiat menivät todella nopeasti eteenpäin opinnäytetyön kannalta, mutta välillä tuntui, ettei mikään asia etene. Erityisesti haastattelujen kanssa oli ongelmia, eikä kaikki mennyt sen aikataulun mukaan, mitä minä olin suunnitellut. Litterointi oli raskain prosessi ja siinä vaiheessa olin onnellinen siitä, etten ollut tehnyt yhtään enempää haastatteluja. Haaveilin myös koneesta, joka muuttaisi nauhoitukset suoraan tekstiksi. Ajattelin aluksi, että tutkimustulosten analysointi olisi helppo vaihe, mutta se vaatikin paljon enemmän ajatustyötä kun ajattelin. Haastatteluja sai lukea, pilkkoa ja jäsenellä mielessään ja paperilla moneen kertaan ennen kuin siitä muodostui kokonaiskuva. Vaikeuksia minulle tuotti teemahaastatteluuni määrittelemät teemat, jotka pyörivät mielessäni tutkimustuloksia analysoitaessa. Onneksi opettajani neuvoi minua, ettei minun tarvitse kuin

vastata tutkimuskysymyksiini, ja sitä kautta sain tutkimustulokset analysoitua loppuun. Sen jälkeen alkoikin opinnäytetyön viimeistely ja lopulliseen muotoon laittaminen. Sitähän voisi jatkaa vaikka loputtomiin, joskus täytyy vaan uskaltaa päästää irti.

Saavutin tutkimukselleni asettamani tavoitteet ja sain tutkimuksellani vastaukset tutkimuskysymyksiini. Huolimatta siitä, että sain vastaukset tutkimuskysymyksiini, olisin voinut heti aluksi ottaa enemmän nuoria tutkimukseeni, jotta saisin vielä monipuolisempia ja laajempia vastauksia heidän näkökulmastaan. En ottanut tarpeeksi huomioon sitä, että nuoret voisivat olla vähempisanaisia. Haluaisin jatkotutkimuksena tutkia ihmisiä, jotka ovat ennen asuneet lastensuojeluyksikössä ja ovat nyt aikuisia. Tutkimuksessani yksi työntekijä kertoi siitä, että nuoret eivät välttämättä nyt osaa arvostaa yksikössä asumista, mutta aikuisena saattaa asiaa ajatella viimeistään silloin, kun tulee omia lapsia. Olisi mielenkiintoista tietää, miten entiset lastensuojeluyksikön asiakkaat kuvailevat asumistaan yksikössä ja kokivatko he sen kodinomaiseksi ja sellaiseksi, että he saivat sieltä eväät elämään.

Toivon, että opinnäytetyöstäni voisi olla jollekin hyötyä lastensuojelun kentällä ja erityisesti lastensuojeluyksiköissä työskenteleville. Toivon, että työni saisi työntekijät ajattelemaan enemmän yksikön kodinomaisuuteen liittyviä asioita, jotta nuoret voisivat tuntea olonsa yksikössä mahdollisimman kotoisaksi ja viihtyä siellä paremmin. Itse sain opinnäytetyöstäni paljon ideoita siihen, miten voisin työskennellä lastensuojeluyksikössä vielä paremmin kodinomaisuuden näkökulmasta.

LÄHTEET

- Arjen hallinnan malli. Ei päiväystä. [Valokuva]. Turku: Kota ry. [Viitattu 30.3.2013].
Saataavana: <http://www.kota.fi/index.php?cat=15&lang=fi&mstr=4&project=>
- Bardy, M., Barkman, J. & Janhunen, T. (toim.) 2000. Elämäni tarina: Lukemisto lapsuuden kokemuksista lastenkodissa ja perhehoidossa. Helsinki: Stakes.
- Dovey, K. 1985. Home and homelessness. [Verkkójulkaisu]. [Viitattu 1.9.2013].
Saataavana: <http://www.asu.edu/courses/aph294/total-readings/dovey%20-%20homeandhomelessness.pdf>.
- Granfelt, R. 1998. Kokemuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hellsten, T. 1999. Vanhemmuus – vastuullista vallankäyttöä. Helsinki: Kirjapaja oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2006. Tutki ja kirjoita. 12. painos. Helsinki: Tammi.
- Huokuna, T. 2011. Koti, arki ja unelmat. Teoksessa: Andersson, L., Hetemäki, I., Mustonen, R. & Sihvola, A. Kaikki irti arjesta. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University press. 150–161.
- Huostaanotto. Päivitetty 10.12.2012. [Verkkosivusto]. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 9.3.2013]. Saataavana: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/>
- Huttunen, L. 2002. Kotona, maanpaossa, matkalla: Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.
- L 19.4.2007/417 Lastensuojelulaki
- Laitinen, K. 2006. ”Mut, ku ei mulla oo mitään muutakaan kotii...” Tutkimus nuorisokodissa asuvien nuorten kotikokemuksesta. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Sosiaalipsykologia. Pro gradu. Julkaisematon.
- Lastenkoti, nuorisokoti. Päivitetty 7.11.2012. Lastensuojelun käsikirja [Verkkosivusto]. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 7.1.2013]. Saataavana: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti/>
- Lastensuojelulaitokset. Päivitetty 7.11.2012. Lastensuojelun käsikirja. [Verkkosivusto]. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 9.3.2013]. Saa-

tavana: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/lastensuojelulaitokset/>

- Levin, C. 2004. Nuorisokodit Ruotsissa. Teoksessa: Jahnukainen, M., Kekoni, T. & Pösö, T. Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Hakapaino oy. 263–289.
- Keiski, S-L. 1996. Keittiö vanhuksen kokemana: Vertailututkimus vanhuksesta kerrostaloasunnon keittiössä ja koekeittiössä. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- Kiireellinen sijoitus. Päivitetty 10.12.2012. Lastensuojelun käsikirja. [Verkkosivusto]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 9.3.2013]. Saatavana: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/kiireellinensijoitus/>
- Kitinoja, M. 2005. Kujan päässä koulukoti: Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Helsinki: Stakes.
- Kivelä, V. & Lempinen, J. 2010. Arki hallintaan: Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen. 2. painos. Turku: KOTA – lasten ja nuorten hyvinvointi ry.
- Kuoppala, T & Säkkinen, S. 2012. Lastensuojelu 2011. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. [Viitattu 15.3.2013]. Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90891/Tr26_12.pdf?sequence=5
- Kuula, T. & Marttunen, M. 2009. Laitoksessa rikosten vuoksi: Selvitys alaikäisenä vastentahtoisesti huostaan otetuista. Helsinki: Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 12.
- Kyrönseppä, U. & Rautiainen, J-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Helsinki: Wsoy.
- Matilainen, T. 2008. Lapsi elää rutineista: helppo ja hyvä arki. Jyväskylä: Gummerus.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.
- Möller, S. & Nikkanen, M. 2009. Lastenkoti minun mielestäni. Helsinki: Pelastakaa lapset ry:n julkaisusarja n:o 11.
- Niemi, H. 2003. Mihinkin kuulun, kuka olen?: Koti, ihmissuhteet ja identiteetti perhehoidossa kasvaneen nuoren aikuisen äidin elämäkertomuksessa. Rovaniemi: Lapin yliopisto
- Niemelä, H. 2000. Koti SOS-lapsikylässä: Uusi mahdollisuus. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Pulma, P. & Turpeinen, O. 1987. Suomen lastensuojelun historia. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

- Pösö, T. 2004a. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Helsinki: Stakes.
- Pösö, T. 2004b. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa: Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi. 202–211.
- Reinikainen, S. 2009. Nuorisokodista maailmalle: Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Räty, T. 2004. Lapsen huostaanotto. Teoksessa: Roos, J.P. (toim.) Huostaanotto-kirja. Jyväskylä: Design Nurmisaari. 21–32.
- Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki: käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita publishing oy.
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa: käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita publishing oy.
- Sallinen, V. 2005. Lastenkoti ja rajoittaminen. Teoksessa: Laaksonen, S & Kempainen, M. (toim.) 2005. Oljista, risuista vai tillestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry. 155–165.
- Salo, A. 2011. ”Ei kukaan halua tulla hylätyksi kodissaan”: Kodin merkitys lastensuojelun sijaishuollon asiakkaiden mielikuvissa ja kokemuksissa. Häme: Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosiokulttuurinen kasvatus. Opinnäytetyö. Julkaisematon.
- Suikkanen, A. 2010. Lukijalle. Teoksessa: Vilkkö, A, Suikkanen, A & Järvinen-Tassopoulos, J. (toim.) Kotia paikantamassa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 9-10.
- Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro oy.
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuovila, P. 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa: Ketola, J. (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin: Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus. 29–72.
- Törrönen, M. 1999. Lasten arki laitoksessa. Helsinki: Helsinki University Press.
- Vilkkö, A. 1997. Ikääntyminen, muistot ja koti. Teoksessa: Kairisto, A (toim.) Vanhuus kaupungissa. Helsinki: Wsoy. 168–183.
- Vilkkö, A. 2010. Eletyn tilan kertominen. Teoksessa: Vilkkö, A, Suikkanen, A & Järvinen-Tassopoulos, J. (toim.) Kotia paikantamassa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 35–58.

Yksityiset sosiaalipalvelut 2007. 25.6.2008. Tilastotiedote 19/2008. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 14.9.2013]. Helsinki: Stakes. Saatavana: http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2008/Tt19_08.pdf

LIITTEET

LIITE 1. Saatekirje

LIITE 2. Tutkimuslupahakemus

LIITE 3. Nuorten tutkimuslupalomake

LIITE 4. Työntekijöiden haastattelulomake

LIITE 5. Nuorten haastattelulomake

LIITE 1 Saatekirje

Arvoisat nuoren huoltajat ja arvoisa sosiaalityöntekijä

Olen opinnäytetyötä tekevä sosionomi-opiskelija Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Opinnäytetyöni aihe on *"lastensuojeluyksikössä asuvien nuorten ja työntekijöiden määritelmiä kodista ja yksikön kodinomaisuudesta"*. Tarkoitukseni on haastatella sekä lastensuojeluyksikössä asuvia nuoria että työntekijöitä liittyen yksikön kodinomaisuuteen ja siihen, mitkä asiat edistävät ja mitkä estävät kodinomaisuutta yksikössä. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuoda myös kehittämisideoita lastensuojeluyksikköön, jotta yksikkö voisi olla kodinomaisempi ja sitä kautta lisätä nuoren hyvinvointia ja viihtyvyyttä yksikössä.

Tarkoitukseni on toteuttaa teemahaastatteluja, ja nuorelle esitettävät kysymykset liittyvät muun muassa siihen, mitkä asiat nuoren mielestä tekevät kodin, miten kodinomaisuus toteutuu lastensuojeluyksikössä ja mitä kehitettävää yksikössä olisi kodinomaisuuden lisäämiseksi. Tutkimuksellani pyrin saamaan nuoren äänen kuuluviin ja samalla saamaan lastensuojelun kentälle arvokasta tietoa. Siksi toivonkin, että annatte tutkimusluvan, jotta nuori voi osallistua tutkimukseen.

Tutkimus on täysin luottamuksellinen, eikä opinnäytetyössäni käy ilmi lapsen henkilöllisyys tai edes sijoituspaikka. En myöskään käytä tietoja mihinkään muuhun tarkoitukseen ja ymmärrän täysin salassapitovelvollisuuden opinnäytetyöni yhteydessä saamistani tiedoista. Aineisto tullaan myös hävittämään tutkimuksen valmistuttua. Opinnäytetyö olisi valmis syksyllä 2013 ja mahdollisesti se myös julkaistaan theseus.fi nettisivustossa, jossa suurin osa opinnäytetöistä julkaistaan.

Olen suunnitellut tekeväni nuorten haastattelut kesäkuussa joten toivon yhteydenottoa viimeistään toukokuun loppuun mennessä yksikön toiminnanjohtajaan, mikäli ette halua nuoren osallistuvan tutkimukseen.

Toiminnan johtajan yhteystiedot

Tarvittaessa minuun voi ottaa yhteyttä, jos jokin asia jäi epäselväksi.

Ystävällisin terveisin,

Jenni Elgbacka
jenni.elgbacka@seamk.fi
xxx-xxxxxxx

LIITE 2 Tutkimuslupahakemus

Seinäjoen ammattikorkeakoulu
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Hakijan tiedot

Nimi: Jenni Elgbacka Puhelinnumero: [redacted] Sähköpostiosoite: jenni.elgbacka@seamk.fi
Katuosoite: [redacted] Postinumero: 60320 Postitoimipaikka: Seinäjoki

Oppilaitos tai muu yhteisö / Tutkimusyksikkö: Seinäjoen ammattikorkeakoulu Sosiaalisen oppimisen yksikkö, Sosiaalialan kasvatussuunnitelma
Lyhyt kuvaus tehtävästä tutkimuksesta

Tutkimuksen nimi: lastensuojeluyksikössä asuvien nuorten ja työntekijöiden maantieteellisiä kodista ja kokemuksia yksikön kalmonaisuudesta Tutkimussuunnitelma liitteenä

Tutkimuksen aihe: yksikön kalmonaisuudesta Tutkimuksen aikataulu: 1.1.2013 - 31.12.2013
1. miten lastensuojeluyksikössä asuvat nuoret ja työntekijät määrittelevät kodin? 2. mitkä asiat lastensuojeluyksikössä lisäävät kodinomaisuutta ja mitkä taas estävät sitä?
3. Mitä asioita lastensuojeluyksikössä voisi kehittää kodinomaisuuden lisäämiseksi.

Tutkimuksen aineisto ja tutkimusmetodi:

Laadullinen tutkimus, teemahaastattelut, 5 työntekijää ja 4 nuorta.

Tutkimuskohteen kuvaus:

Lastensuojeluyksikön työntekijät ja nuoret

Seinäjoen ammattikorkeakoulun rooli tutkimuksessa

Pyydetty erikoisjärjestelyt SeAMKissa:

Tutkimuksesta SeAMKille aiheutuvat kustannukset:

Päiväys ja hakijan allekirjoitus

Paikka ja päivämäärä:

2.6.2013 Seinäjoki

Allekirjoitus:

Jenni Elgbacka
JENNI ELGBACKA

Tutkimusluvan myöntäminen

Tutkimuslupa myönnetään

Tutkimuslupaa ei myönnetä

Lisätiedot:

Päättäjän nimi:

Paikka ja päivämäärä:

12.6.2013

Allekirjoitus:

[redacted signature]

LIITE 3 Nuorten tutkimuslupalomake

- **Haluan osallistua** Seinäjoen ammattikorkeakoulussa sosionomiksi opiskelevan Jenni Elgbackan opinnäytetyön tutkimushaastatteluun aiheesta: Lastensuojeluyksikössä asuvien nuorten ja työntekijöiden määritelmiä kodista ja kokemuksia yksikön kodinomaisuudesta.
- Tutkimuksessa on tarkoitus selvittää niitä asioita, mitkä edistävät yksikön kodinomaisuutta ja mitkä estävät sitä. Ja myös sitä, miten yksikköä voisi kehittää kodinomaisuuden lisäämiseksi, jotta nuoret voisivat viihtyä yksikössä ja voida mahdollisimman hyvin siellä asuessaan.
- Tutkimukseen **osallistuminen on vapaaehtoista** ja **tutkimuksen voi keskeyttää** missä vaiheessa tahansa. **Kaikkiin kysymyksiin ei ole pakko vastata.** Tarvittaessa Jenniin voi ottaa yhteyttä, jos haluaa tarkentaa myöhemmin vastauksia tai tulee myöhemmin jotain lisää mieleen aiheeseen liittyen.
- **Annan myös luvan** Jennin **nauhoittaa haastattelun.** Haastattelu nauhoitetaan, jonka jälkeen se litteroidaan eli kirjoitetaan puhtaaksi. Litteroinnin jälkeen haastattelun tulokset analysoidaan ja kirjoitetaan tutkimustuloksiksi yhdessä muiden haastatteluiden kanssa.
- Kun opinnäytetyö on valmis, haastattelun nauhoitukset ja kaikki litterointimateriaali tuhotaan.
- Opinnäytetyö on valmis syksyllä 2013 ja luultavasti se julkaistaan theseus.fi -sivustolla, jossa julkaistaan muutkin ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt.
- Tutkimus on **luottamuksellinen, minulla on** tutkimuksen tekijänä **salassapitovelvollisuus** saamistani tiedoista, eikä **yksittäistä henkilöä tulla tunnistamaan** opinnäytetyön missään vaiheessa. Myös **lastensuojeluyksikön nimi pysyy** työssäni **salaisena.**

Paikka ja päivämäärä

Jenni Elgbacka

jenni.elgbacka@seamk.fi

LIITE 4 Työntekijöiden haastattelulomake

Taustatiedot

- Koulutus
- Kauan olet ollut yksikössä töissä?
- Onko aikaisempaa kokemusta lastensuojelusta?
-

Kodin määritelmä

- Miten määrittelet kodin?
- Mitä asioita liität kotiin?
- Mitä asioita paikassa tulee olla, jotta se voisi tuntua kodilta?
- Mikä on kodin tehtävä?
- Mitä ajattelet lastensuojeluyksikön nuorten kotikäsitteistä?

Yksikkö työpaikkana ja nuorten asumuksena

- Miten seuraavat asiat mielestäsi toteutuvat yksikössä nuorten näkökulmas- ta?
 - Turvallisuus
 - Oma rauha
 - oma tila/yksityisyys
 - viihtyvyys/ilmapiiiri
 - oma itsensä oleminen
 - sisätilat (sisustus)
 - ympäristö (piha, paikkakunta, sijainti)?
- Voiko yksikkö olla nuorelle koti? Tarvitseeko ollakaan? Onko tärkeää, että nuori kokee yksikön kodikseen?
- Mitkä asiat edistävät ja mitkä estävät kodinomaisuutta?
- Miten pyrit vaikuttamaan kodinomaisuuteen yksikössä?
- Minkälaisia keskusteluita nuorten kanssa käydään kodista?
- Tuleeko nuoret vierailemaan yksikössä sijoituksen loputtua?
- Pitääkö nuoret mitään yhteyttä yksikköön sijoituksen päätyttyä?
- Haluaisitko muuttaa lastensuojeluyksikön arkea kodinomaisempaan suun- taan/ onko se mahdollista/ mikä sen estää?

Ihmissuhteet

- Millainen on työntekijän ja nuoren suhde toisiinsa? Luottamus, pystyykö puhumaan vaikeistakin asioista ym. Esim. omaohjattava. Voiko työntekijää esimerkiksi verrata vanhemmaksi/muuksi luotettavaksi aikuiseksi?
- Millaisena näet nuorten suhteet muihin nuoriin?
- Millaisena näet nuorten suhteet omaan kotiin ja vanhempiin?
- Miten kuvaillet yksikön yhteisöllisyyttä?
- Miten nuorten osallisuus ja vaikuttaminen näkyvät yksikössä? Saako nuori äänensä kuuluviin? Saako nuori päättää tarpeeksi omista asioistaan?

Kehittäminen

- Miten yksikköä voisi kehittää kodinomaisuuden lisäämiseksi?
- Lastensuojelun tulevaisuus? Lisääntykö laitossijoitukset?
- Näkeekö tärkeänä yksiköiden kehittämisen kodinomaisemmiksi?

LIITE 5 Nuorten haastattelulomake

Taustatiedot

- ikä
- kauan olet asunut yksikössä?
- Miten kuvailet nykyistä asumistasi?

Kodin määritelmä

- Miten määrittelet kodin?
- Mitä asioita liität kotiin?
- Mitä asioita paikassa tulee olla, jotta se voisi tuntua kodilta?
- Mikä on kodin tehtävä?
- Onko sinulla useampi paikka, jonka koet kodiksi?
- Missä kaikkialla olet asunut? Mitkä niistä koit kodiksi ja mitkä taas ei? miksi/miksi ei?

Yksikkö asumuksena

- Koetko yksikön kodiksi?
 - turvallisuus?
 - Onko oma rauha?
 - Onko oma tila? Yksityisyys?
 - Viihtyisyys/ilmapiiri?
 - Arki, millaista on mielestäsi?
 - Voiko olla oma itsensä?
 - sisätilat (sisustus)?
 - ympäristö (piha, paikkakunta, sijainti)?
- Voiko yksikkö olla koti? Onko tärkeää, että yksikkö on nuorille koti?
- Mitkä asiat yksikössä lisäävät kodinomaisuutta ja mitkä taas estävät sitä?
- Miten muuttaisit yksikköä tai yksikön arkea, jotta asuminen siellä olisi viihtyisämpää ja se voisi tuntua enemmän kodilta?

Ihmissuhteet

- Miten kuvailet suhdettasi muihin nuoriin yksikössä?
- Miten kuvailet suhdettasi työntekijöihin yksikössä? Luottamus, pystyykö puhumaan vaikeistakin asioista ym. Esim. omaohjaaja. Voiko työntekijää esimerkiksi verrata vanhemmaksi/muuksi luotettavaksi aikuiseksi?
- Miten kuvailet suhdettasi omaan kotiin ja omiin vanhempiin?
- Miten kuvailet yksikön yhteisöllisyyttä?
- Miten kuvailet osallisuutta ja vaikuttamista yksikössä? Saatko äänesi kuuluviin? Saatko päättää tarpeeksi omista asioistasi?

Tulevaisuus

- Aiotko pitää yhteyttä muihin nuoriin, jotka ovat asuneet yksikössä samaan aikaan?
- Aiotko vierailla yksikössä sijoituksen loputtua?
- Millainen on sinun unelmien koti?
- Millaista arki olisi siellä?